

ЧАСТИНА ОСОБЛИВА

§1. Верховна Рада України в системі органів державної влади, основи її правового статусу

Відповідно до Конституції України (ст.75), єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України.

Парламент – невід’ємний атрибут кожної демократичної держави. Він є загальнонаціональним представницьким органом державної влади, який обирається корпусом виборців або населенням. В якості державно-правового інституту парламент має багатотисячолітню історію. Прообразом сучасних парламентів були станово-представницькі установи XII–XIII ст., зокрема англійський парламент та іспанські кортеси. Що стосується історії сучасних парламентів, то вона починається з епохи буржуазних революцій.

Парламент завжди був найважливішою формою представницького народовладдя. Його головне призначення – законодавче регулювання суспільних відносин, прийняття законів, які б виражали волю народу, представляли народ і втілювали його інтереси.

Конституція України не вказує на представницький характер парламенту, а тільки підкреслює, що це єдиний законодавчий орган. Але це не означає, що наш парламент не має представницьких ознак і властивостей. Останні виявляються у вказівках на представницький мандат народних депутатів України (ст.78), у виконуваних Верховною Радою завданнях і функціях. Конституція України встановлює, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої (тобто, прямої) демократії (ст.69), що народ здійснює владу безпосередньо та через органи державної влади і місцевого самоврядування (ст.5). Тим самим конституційно в нашій державі встановлюється представницька демократія, що реалізується насамперед через парламент – Верховну Раду України. Політична воля народу знаходить свій вияв насамперед через цей орган, що прийняв Конституцію України, що розробляє і приймає конституційні і звичайні закони, які регулюють найбільш важливі питання державного і

громадського життя нашої республіки.

Верховна Рада займає провідне місце серед вищих органів державної влади, у першу чергу завдяки своїм законодавчим повноваженням, а також виступає в якості центральної ланки політичної системи України, визначаючи основні засади внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави. Парламент є ареною боротьби різноманітних політичних сил країни, інструментом досягнення злагоди у суспільстві і соціально-політичного компромісу.

§2. Завдання, принципи та основи діяльності Верховної Ради України

Конституція України 1996 р. не містить переліку завдань Верховної Ради України, однак вони можуть бути виведені логічним шляхом, виходячи з того, що вони є похідними від загальних завдань функціонування української держави і обумовлені особливим місцем парламенту в державному механізмі, побудованому на принципі поділу влади. Серед найважливіших *завдань* Верховної Ради України на сучасному етапі можна виділити наступні:

– відображення настроїв та думок якомога ширших верств населення і втілення їх у державно-владні рішення;

– забезпечення виходу України із системної кризи і поступального розвитку країни в усіх сферах суспільного життя;

- приведення законодавства у відповідність з усталеними уявленнями народу про належний і справедливий устрій державного і суспільного життя;
- забезпечення умов для повноцінного входження України у світове співтовариство та її незалежної і рівноправної діяльності у міжнародних організаціях;
- забезпечення гідних умов життя громадян України, якомога повнішої реалізації ними основних прав і свобод;
- досягнення всіх складових національної безпеки України.

Принципи організації й діяльності українського парламенту прямо чи опосередковано відображені у Конституції України та Регламенті Верховної Ради України. Аналіз названих актів дає можливість виділити наступні принципи:

- *народовладдя* – Верховна Рада України є одним з органів, через які носій суверенітету і єдине джерело влади, – народ, – здійснює свою владу;
- *законність (легітимність)* – парламент діє на основі Конституції та законів України, у порядку, визначеному Регламентом Верховної Ради України;
- *виборність* – Верховна Рада України є виборним органом, усі члени якого отримують мандат довіри безпосередньо від народу;
- *колегіальність* – рішення парламенту є результатом колективного пошуку і приймаються абсолютною чи кваліфікованою більшістю народних депутатів;
- *гласність* – Верховна Рада України працює у режимі постійного інформаційного обміну

з широкими колами громадськості, робота парламенту і всіх його органів є відкритою для виборців;

– діяльність парламенту на професійних засадах – парламент є постійно діючим органом, протягом усього скликання парламентарі можуть у будь-який час збиратися і приймати рішення з питань своєї компетенції.

Територіальною основою діяльності Верховної Ради України, як і інших вищих органів державної влади України, є вся державна територія України, межі якої визначаються державним кордоном України згідно із Законом «Про Державний кордон України» від 4 листопада 1991 р.

Матеріальну основу діяльності Верховної Ради України складають об'єкти права виключної власності Українського народу та об'єкти загальнодержавної власності, тобто ті об'єкти, відносно яких парламент здійснює право власності від імені власника. Згідно зі ст.13 Конституції України та ст.9 Закону «Про власність» від 7 лютого 1991 р., об'єктами права виключної власності українського народу є земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони. Перелік об'єктів права загальнодержавної власності закріплений у ст.34 Закону «Про власність»: земля; майно, яке забезпечує діяльність Верховної Ради України і створюваних нею державних органів; майно Збройних Сил України, Служби безпеки України, прикордонних і внутрішніх військ; оборонні об'єкти; єдина енергетична система; система транспорту загального користування, зв'язку та інформації, що мають загальнодержавне значення; державні резервні, страхові та інші фонди; майно вищих та середніх спеціальних учбових закладів; майно державних підприємств; об'єкти соціально-культурної сфери та інше майно, що складає матеріальну основу суверенітету України і забезпечує її економічний і соціальний розвиток.

Фінансову основу діяльності українського парламенту складають кошти Державного бюджету України. Згідно зі ст.2 Закону «Про джерела фінансування органів державної влади» від 30 червня 1999 р., Верховна Рада України та її апарат здійснюють свою діяльність виключно за рахунок бюджетного фінансування в межах, передбачених Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік. Кошти на фінансування парламенту передбачаються у Державному бюджеті України окремим рядком. У 1998 р. витрати Державного бюджету на утримання Верховної Ради України становили 57 млн грн., у 1999 р. – 61 млн грн. Постановою Верховної Ради України від 20 квітня 2000 р. №1677-III кошторис видатків на здійснення повноважень парламенту та

функціонування підприємств і закладів, що забезпечують його діяльність, на 2000 рік було затверджено у сумі 105,6 млн грн., у тому числі спеціальні видатки – 14,2 млн грн.

Правова основа діяльності Верховної Ради України є досить широкою, і включає поряд із законодавчими актами цілу низку підзаконних нормативних актів, кожен з яких прийнятий самим парламентом:

– Конституція України від 28 червня 1996 р.;

– Регламент Верховної Ради України, введений в дію Постановою Верховної Ради України № 130/94-ВР від 27 липня 1994 р. (із змінами, внесеними згідно з постановами Верховної Ради № 410/97-ВР від 02.07.1997 р., № 180/98-ВР від 05.03.1998 р., № 7-XIV від 13.05.1998 р., № 21-XIV від 16.06.1998 р., № 42-XIV від 14.07.1998 р., № 1400-XV від 21.01.2000 р., № 1426-III від 08.02.2000 р., № 1519-III від 02.03.2000 р., № 1544-III від 16.03.2000 р., Рішенням Конституційного Суду № 17-рп/98 від 03.12.1998 р.);

– Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 4 квітня 1995 р. №116/95-ВР (із змінами, внесеними згідно із законами № 40-XIV від 14.07.1998 р., № 1430-III від 10.02.2000 р., № 1475-III від 22.02.2000 р.);

– Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23 вересня 1997 р. № 539/97-ВР (із змінами, внесеними згідно із Законом № 133-XIV від 30.09.1998 р.);

– Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 18 жовтня 2001 р. № 2766-III;

– Закон України «Про джерела фінансування органів державної влади» від 30 червня 1999 р. № 783-XIV;

– Статут (Правила) Національної парламентської групи України у Міжпарламентському Союзі, схвалений Постановою Верховної Ради України від 16.09.1999 р. № 1059-XIV;

– Положення про постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України, затверджене Постановою Верховної Ради України від 20 травня 1999 р. № 691-XIV.

– Розпорядження Голови Верховної Ради України «Про розподіл обов'язків між Головою Верховної Ради України, Першим заступником і заступником Голови Верховної Ради України» від 29.02.2000 р. № 140.

§3. Порядок формування Верховної Ради України

Верховна Рада України є виборним колегіальним органом. Чергові вибори народних депутатів проводяться в останню неділю березня четвертого року повноважень Верховної Ради України і не потребують окремого рішення про їх призначення. Позачергові вибори до Верховної Ради України призначаються Президентом України і проводяться в період 60 днів з дня опублікування рішення про дострокове припинення повноважень парламенту України. У разі вибуття депутата, обраного в одномандатному окрузі, Центральною виборчою комісією призначаються проміжні вибори.

Народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі. Вони не можуть мати іншої представницький мандат або перебувати на державній службі. Перед вступом на посаду народні депутати складають перед Верховною Радою України присягу.

Чинний Закон «Про вибори народних депутатів України», прийнятий 18 жовтня 2001 р., офіційно закріпив формування парламенту за змішаною (мажоритарно-пропорційною) системою. Перехід від мажоритарної до змішаної виборчої системи передбачався ще Конституційним договором 1995 р., але гостра дискусійність даного питання серед широких науково-практичних і політичних кіл призвела до того, що Конституція України не містить чіткого положення, за якою системою проводяться вибори до Верховної Ради України, обмежуючись вказівкою на те, що порядок проведення виборів народних депутатів встановлюється законом (ч.3 ст.77).

Правом висування кандидатів у народні депутати наділені громадяни України, які досягли вісімнадцяти років і мають право голосу. Це право реалізується ними через партії (блоки) або шляхом самовисування.

Із 450 депутатів парламенту одна половина обирається за одномандатними виборчими округами за мажоритарною виборчою системою відносної більшості, а друга половина – за пропорційною системою у межах єдиного загальнодержавного багатомандатного виборчого округу. Виборчий процес включає такі етапи: 1) складання списків виборців; 2) утворення одномандатних округів; 3) утворення виборчих комісій; 4) висування та реєстрація кандидатів у депутати; 5) проведення передвиборної агітації; 6) голосування; 7) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування і результатів виборів депутатів; 8) реєстрація обраних депутатів. Кожний із зазначених етапів відрізняється за складом учасників і змістом правовідносин, що складаються, юридичними фактами їх виникнення, а також за своїми юридичними наслідками. При цьому всі стадії логічно і юридично взаємопов'язані, являючи собою неподільне ціле, завершену систему. Виборчий процес завершується офіційним оприлюдненням Центральною виборчою комісією результатів виборів народних депутатів.

Вибори народних депутатів організовують і проводять органи публічної влади спеціальної компетенції – виборчі комісії. Закон виділяє три рівні цих органів: *Центральну,*

окружні

та

дільничні виборчі комісії

. При цьому Центровиборчком виступає одразу у двох якостях: стосовно виборів за мажоритарною системою він є органом, який очолює систему виборчих комісій, здійснює методичне забезпечення діяльності виборчих комісій і спрямовує їх діяльність, а на «пропорційних» виборах відіграє ще й роль окружної комісії. Центральна виборча комісія здійснює на всій території України контроль за виконанням виборчого законодавства,

розробляє і затверджує кошторис видатків на підготовку і проведення виборів, здійснює контроль за використанням виборчих фондів політичних партій і партійних блоків, утворює виборчі округи, встановлює форми виборчих бюлетенів, а також володіє багатьма іншими повноваженнями на всіх стадіях виборчого процесу.

Центральна виборча комісія є єдиним постійно діючим державним органом у системі виборчих комісій і складається з 15 членів, які призначаються Верховною Радою України за поданням Президента України строком на 6 років. Закон передбачив спеціальну норму, спрямовану на забезпечення стабільності персонального складу Центрвиборчкому: після сформування його склад не може бути змінений більше ніж на третину протягом одного року. З 15 членів цієї комісії не менше семи (у тому числі голова, його заступник і секретар) повинні мати вищу юридичну освіту.

Значна роль в організації і проведенні виборів на місцях відведена окружним і дільничним виборчим комісіям. Окружні виборчі комісії створюються Центральною виборчою комісією не пізніше як за 80 днів до дня виборів і припиняють свою діяльність через 10 днів після дня офіційного оприлюднення результатів виборів. Окружні виборчі комісії забезпечують підготовку та проведення виборів депутатів в межах одномандатного округу, створюють виборчі дільниці й дільничні виборчі комісії, реєструють кандидатів у депутати і встановлюють результати виборів по одномандатному виборчому округу, здійснюють підрахунок голосів, поданих на території округу по загальнодержавному («пропорційному») виборчому округу, а також здійснюють інші повноваження, передбачені Законом «Про вибори народних депутатів України».

Дільничні виборчі комісії найбільше наближені до населення: вони перевіряють точність списків виборців на виборчій дільниці, забезпечують можливість ознайомлення виборців зі списком виборців, приймають і розглядають заяви про неточності у списку і вирішують питання про внесення відповідних змін до нього, завчасно надсилають виборцям іменні запрошення, організовують голосування на виборчих дільницях і т.ін. Утворюються ці комісії відповідними окружними комісіями не пізніше як за 35 днів до дня виборів і припиняють своє існування через 10 днів після офіційного оприлюднення результатів виборів.

Організація і проведення виборчої кампанії по виборах народних депутатів вимагає значних матеріально-фінансових витрат. При цьому виділяються три основні статті витрат, що відрізняються за цільовим призначенням і джерелами фінансування: 1) кошти на утримання виборчих органів, 2) кошти на організаційно-технічне забезпечення

виборів, 3) кошти на передвиборчу агітацію і пропаганду. Перші дві статті витрат цілком покриваються за рахунок асигнувань Державного бюджету, а третя – за рахунок бюджетів і виборчих фондів кандидатів або партій (блоків).

Вибори народних депутатів України фінансуються з Державного бюджету України; відповідні витрати передбачаються у ньому окремим рядком. Так, на проведення виборчої кампанії 1997–1998 рр. у Державному бюджеті України на 1998 рік планувалося використовувати 255 млн грн., що перевищувало суми, асигновані на житлово-комунальне господарство, культуру, мистецтво і позашкільну освіту разом узяті [\[1\]](#)

Державні асигнування, виділені на організацію і проведення виборів, передаються в розпорядження Центральної виборчої комісії, що розподіляє їх між окружними комісіями, а ті, у свою чергу, – між дільничними. Нецільове використання бюджетних коштів заборонене, а невикористані суми підлягають поверненню в бюджет. Розпорядниками коштів виступають голови виборчих комісій.

Аналіз чинного виборчого законодавства України дає підстави виділити наступні основні напрямки використання бюджетних асигнувань у рамках фінансування виборчого процесу:

1. Кошти на утримання виборчих органів: а) на утримання виборчих комісій; б) на оплату праці фахівців, технічних працівників, які залучаються для здійснення функцій виборчих комісій у випадках, передбачених законодавством; в) на відрядження членів виборчих комісій.

2. Кошти на організаційно-технічне забезпечення виборів: а) на виготовлення виборчої документації (виборчих бюлетенів, підписних листів, посвідчень зареєстрованих кандидатів і т.д.); б) на оренду приміщень і устаткування, що належить підприємствам, установам, організаціям приватної або колективної форм власності; в) на виготовлення печаток виборчих комісій; г) на виготовлення виборчих скриньок; д) видавничі витрати (витрати на публікацію зареєстрованих списків кандидатів у народні депутати від партій, виборчих блоків партій, зареєстрованих кандидатів у депутати; витрати на опублікування переліку виборчих округів і дільниць і т.д.); е) на здійснення науково-методичного забезпечення діяльності виборчих комісій; є) поштові й канцелярські витрати; ж) на

оплату середньої заробітної плати або іншого прибутку кандидатам у депутати на період їхньої участі у виборчій кампанії.

3. Витрати для часткового фінансування передвиборної агітації: а) на друкування передвиборних плакатів політичних партій, виборчих блоків партій, кандидатів у депутати; б) на публікацію в газетах передвиборних програм політичних партій, виборчих блоків партій, кандидатів у депутати; в) на оплату ефірного часу, що виділяється телерадіокомпаніями для проведення передвиборної агітації; г) на оплату за користування спорудами, приміщеннями, устаткуванням для проведення зустрічей виборців з кандидатами в депутати й уповноваженими особами партій, організованих виборчими комісіями.

Фінансування роботи виборчих комісій здійснюється за рахунок виборчого фонду, створеного з коштів, що передаються в розпорядження Центральної виборчої комісії, яка використовує їх відповідно до затвердженого нею самою кошторису витрат, розподіляючи кошти між окружними виборчими комісіями. Окружні виборчі комісії є юридичними особами, а тому саме на них (і їхніх голів, як розпорядників коштів) покладається обов'язок відкрити розрахунковий рахунок у відповідній банківській установі, скласти і затвердити відповідний кошторис, організувати належний розподіл коштів між дільничними виборчими комісіями і забезпечити їхнє цільове використання згідно із затвердженими Центральною виборчою комісією середніми нормами витрат.

Голосування на виборах народних депутатів України відбувається в день виборів з 8 до 20 години. Голосування здійснюється у спеціально відведених приміщеннях, де обладнуються у достатній кількості кабінети або кімнати для таємного голосування, визначаються місця видачі виборчих бюлетенів і встановлюються виборчі скриньки таким чином, щоб виборці при підході до них обов'язково проходили через кабінети або кімнати для голосування. Кожен виборець отримує 2 бюлетені (один по виборах в одномандатному, а другий – по виборах у багатомандатному загальнодержавному виборчих округах) і голосує особисто.

Обраним по одномандатному округу вважається кандидат у депутати, який отримав більшість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні, відносно інших кандидатів, що балотувались у даному виборчому окрузі. У випадку, коли до виборчого бюлетеня було включено лише одного кандидата у депутати, він вважається обраним, якщо кількість голосів, поданих за нього, перевищує кількість виборців, які не підтримали жодного з кандидатів у депутати по одномандатному виборчому округу. Якщо найбільшу і водночас однакову кількість голосів набрали два чи більше кандидати в депутати, проводиться

повторне голосування по цих кандидатурах. Рішення про визнання народного депутата обраним по одномандатному округу приймає окружна виборча комісія.

Розподіл депутатських мандатів між політичними партіями і виборчими блоками партій по загальнодержавному багатомандатному округу є більш складним і вимагає певних математичних розрахунків. Робиться це наступним чином. Списки кандидатів у депутати від політичних партій і блоків, які отримали 4 і більше відсотків голосів виборців, розподіляються пропорційно кількості отриманих ними голосів. З цією метою обчислюється виборча квота, тобто кількість голосів виборців, необхідна для отримання одного мандата. Ця квота обчислюється за спеціальною формулою: шляхом ділення кількості голосів виборців у багатомандатному окрузі, відданих за списки кандидатів у депутати від партій і блоків, що подолали 4%-ий бар'єр, на 225 (тобто на кількість мандатів у загальнодержавному окрузі). Під час виборів до парламенту України у 1998 р. виборча квота становила 77 695 голосів [2]. Кількість голосів, відданих за список кандидатів у депутати від кожної партії чи блоку, що набули право на участь у розподілі депутатських мандатів, ділиться на виборчу квоту. Отримане ціле число – це кількість мандатів відповідної партії чи блоку. Решта мандатів розподіляються за правилом «найбільшого залишку». При цьому списки від політичних партій чи блоків, які мають більші порівняно з іншими дробові частки після поділу на квоту, отримують ще по одному додатковому мандату, починаючи зі списку, який має найбільшу дробову частку. У випадку рівності дробових часток у двох чи більше списків першим отримує додатковий мандат список, за який подано більша кількість голосів виборців. У випадку, якщо після цієї процедури залишаються мандати, вони розподіляються шляхом повторного застосування даної методики [3].

Кандидати від політичних партій чи блоків вважаються обраними у порядку їх черговості у списку. Згідно з рішенням Конституційного Суду №2-рп/98 від 25 березня 1998 р., кількість мандатів, отриманих кандидатами в народні депутати України у порядку їх черговості у списку від політичних партій чи блоків, є незмінною до наступних (чергових або позачергових) парламентських виборів.

§4. Структура Верховної Ради України

За чинною Конституцією Верховна Рада України є однопалатним парламентом, який складається з 450 народних депутатів, що обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування терміном на 4 роки.

Народним депутатом може бути тільки громадянин України, який на день виборів досяг 21 року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх 5 років. Не може бути обраний до Верховної Ради України громадянин, що має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку. Верховна Рада України є повноважною у випадку обрання не менш як 2/3 від її конституційного складу.

Повноваження народних депутатів починаються з моменту принесення присяги. Чинно Конституція, Регламент Верховної Ради не містять чіткої процедури її складання, тому ці питання були вирішені Підготовчою депутатською групою і розроблена нею процедура вперше відбулася перед відкриттям першої сесії новообраної Верховної Ради XIV скликання.

Структура Верховної Ради України обумовлена її представницьким, колегіальним характером, функціями та компетенцією. Кількісний склад Українського парламенту ускладнює процес вироблення і прийняття рішень, вимагає розподілу народних депутатів по структурних ланках для вироблення колективних позицій і поєднання спеціалізації цих ланок із спільною роботою всіх парламентарів.

Очолює Верховну Раду України *Голова*, який обирається на строк повноважень парламенту з числа народних депутатів таємним голосуванням. Обирається також 1-й заступник і заступник Голови Верховної Ради України. З моменту набуття чинності Конституцією України 1996 р. ліквідовано Президію Верховної Ради України, а її повноваження розподілені між Верховною Радою в цілому, її Головою та іншими органами парламенту.

Органами Верховної Ради України є депутатські групи, фракції, Погоджувальна рада фракцій (груп), комітети Верховної Ради України, Рада голів комітетів, тимчасові спеціальні та слідчі комісії, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Комітети зі свого складу можуть створювати підкомісії й робочі групи. Рахункова палата є самостійним органом і до складу Верховної Ради не входить.

В цілому *структуру* Верховної Ради України та її апарату зображено на схемі:

§5. Функції та компетенція Верховної Ради України

Функції Верховної Ради України можна виділити за двома основними критеріями: за формами діяльності та за об'єктами державно-владного впливу. За формами діяльності зазвичай розрізняють законодавчу, установчу і контрольну функції парламенту, а за об'єктами – політичну, економічну та соціальну.

Прерогативною функцією Верховної Ради України є *законодавча*. Визнання Верховної Ради єдиним законодавчим органом країни означає, що жодний закон України не може бути прийнятий, якщо він не розглянутий і не схвалений парламентом, а сам парламент має повну компетенцію у сфері законодавства. Жоден інший орган державної влади не має права приймати нормативно-правові акти вищої юридичної сили, виступаючи від імені українського народу.

Через законотворчу діяльність Верховної Ради реалізується принцип народного суверенітету. За обсягом законодавчих повноважень Верховна Рада України належить до *легіслатур* (від латин. *legis* (*lex*) закон і *latus* встановлений) з необмеженою сферою законодавчих повноважень, тобто до парламентів, наділених правом парламентського верховенства (суверенітету) [4]. За Конституцією України парламент має право приймати закони з будь-яких питань. Водночас, Основний Закон (ст.92) передбачає перелік питань, які підлягають виключно законодавчій регламентації: основи правового статусу особи, засади використання природних ресурсів, основи соціального захисту, правовий режим власності, засади зовнішніх зносин, територіальний устрій України, судоустрій, засади місцевого самоврядування, правовий режим державного кордону, організація і порядок проведення виборів і референдумів, організація і порядок діяльності Верховної Ради України, Державний бюджет України, одиниці ваги, міри і часу, державні нагороди та ін.

Будучи законодавчим органом, Верховна Рада України має й деякі контрольні повноваження стосовно Президента України та органів виконавчої влади. Стосовно Президента цей контроль здійснюється шляхом аналізу й оцінки конституційності та законності його рішень і дій. У випадку скоєння Президентом державної зради чи іншого злочину парламент уповноважений притягнути його до конституційно-правової відповідальності у вигляді *імпічменту* (анг. *impeachment* – процедура притягнення до парламентського суду вищих посадових осіб держави), а за наявності сумнівів у конституційності правових актів глави держави парламентарі мають право звернутись до Конституційного Суду України з конституційним поданням.

Значними контрольними повноваженнями наділений парламент і щодо органів виконавчої влади. Такий контроль здійснюється шляхом затвердження Державного бюджету України і внесення в нього змін, контролю за виконанням цього бюджету, прийняття рішень по звіту про його виконання (п.4 ст.85), контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України (п.13 ст.85). Верховна Рада України за пропозицією не менше 1/3 народних депутатів України від її конституційного складу може розглянути питання про відповідальність Кабінету Міністрів України і прийняти резолюцію недовіри Кабінету Міністрів більшістю від конституційного складу Верховної Ради України (ст.87). Досить ефективними формами контролю за урядовою діяльністю є парламентські слухання та слухання у комітетах, «Дні Уряду» у парламенті. Відповідно до вимог п.2 ст.10 Закону «Про комітети Верховної Ради України», на пропозицію комітету керівники Кабінету Міністрів, міністерств, комітетів, відомств, інших органів виконавчої влади зобов'язані прибути на його засідання і дати роз'яснення щодо питань, які розглядаються цим комітетом в порядку виконання контрольних повноважень. Згідно зі ст.9.1.10 Регламенту Верховної Ради України, Міністерство фінансів щомісяця повинне надсилати Комітету з питань бюджету необхідну інформацію про стан бюджету і його виконання.

Ст.86 Конституції України закріпила право народного депутата на сесії Верховної Ради звернутися із запитом до Кабінету Міністрів України, до керівників інших органів державної влади, які, у свою чергу, зобов'язані повідомити народного депутата про результати розгляду його запиту. Водночас, Закон «Про статус народного депутата України» передбачає крім депутатського запиту (ст.15), ще й депутатське звернення (ст.16), яке відрізняється від попереднього сферою охоплюваних питань, процедурою та юридичними наслідками розгляду.

Як свідчить політико-правовий досвід країн з усталеними демократичними традиціями, парламентський контроль є одним з найбільш ефективних засобів контролю за адміністрацією, який забезпечує проведення законодавчо оформленого політичного курсу, визначення необхідних змін у програмах та діяльності уряду, запобігання проявам корупції та марнотратства. Водночас він є надійним каналом опосередкованого інформування громадськості про різні аспекти державного управління.

Установча функція парламенту насамперед пов'язана зі встановленням політичної системи і системи органів публічної влади, що здійснюється через прийняття Конституції. Крім того, установча функція Верховної Ради України передбачає наявність широких номінаційних повноважень, тобто повноважень, пов'язаних з призначенням, обранням, наданням згоди на призначення або звільнення посадових осіб, а також із формуванням інших органів публічної влади. Зокрема, парламентом здійснюється надання згоди на призначення Президентом Прем'єр-міністра України, Голови Антимонопольного комітету України, Голови Фонду державного майна України, Голови Державного комітету телебачення і радіомовлення, безстрокове призначення на посади суддів, призначення третини складу Конституційного Суду України, половини складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення та ін.

Усі зазначені функції Верховної Ради України пов'язані з виконанням *представницької функції*, оскільки згідно з Декларацією про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. тільки вона може виступати від імені всього українського народу.

Компетенція Верховної Ради України є великою за обсягом, але водночас збалансованою порівняно з компетенцією інших органів державної влади. Конституція України заснувала «сильний» парламент, не даючи змоги главі держави та урядові домінувати на внутрішньополітичній арені. Як і всі інші вищі органи державної влади,

Верховна Рада України є органом загальної компетенції, тобто її повноваження стосуються практично усіх сфер суспільного життя.

У сфері державного будівництва до повноважень Верховної Ради України належить законодавче визначення: 1) засад внутрішньої та зовнішньої політики України; 2) засад організації й діяльності органів виконавчої влади, основ державної служби; 3) організації державної статистики та інформатики; 4) тери-торіального устрою України; 5) судоустрою і судочинства, статусу суддів; 6) організації й діяльності прокуратури, органів дізнання і слідства; нотаріату, органів і установ виконання покарань; 7) основ організації та діяльності адвокатури; 8) засад місцевого самоврядування; 9) статусу столиці України, спеціального статусу інших міст; 10) організації і порядку проведення виборів і референдумів; 11) визначення організації і порядку діяльності Верховної Ради України, статусу народних депутатів; 12) порядку використання і захисту державних символів; 13) державних свят; 14) державних нагород та ін. Крім того, важливими повноваженнями парламенту у даній сфері є призначення виборів Президента України, призначення чергових та позачергових виборів до органів місцевого самоврядування, а також призначення чи обрання на посади і звільнення з посад у випадках, передбачених Конституцією України.

У сфері забезпечення конституційної законності та правопорядку Верховна Рада України здійснює усунення Президента України з поста в порядку імпічменту, а також дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції України або законів України. Не менш як 45 народних депутатів мають право на конституційне звернення до Конституційного Суду України.

У сфері забезпечення обороноздатності та національної безпеки України до компетенції Верховної Ради України належить: 1) законодавче визначення основ національної безпеки, організації Збройних Сил України і забезпечення громадського порядку; правового режиму державного кордону України; правового режиму воєнного і надзвичайного стану; 2) ого-лошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру; 3) схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України; 4) зат-вердження загальної структури, чисельності, визначення функцій Збройних Сил України, Служби безпеки України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України; 5) схвалення рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України; 6) затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або

окремих її місцевостях; 7) затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про загальну або часткову мобілізацію та ін.

У сфері забезпечення основних прав і свобод громадян Верховна Рада України затверджує засади державної політики в галузі прав людини, здійснює законодавче визначення прав і свобод людини і громадянина, гарантій цих прав і свобод; основних обов'язків громадян; громадянства, правосуб'єктності громадян, статусу іноземців та осіб без громадянства; прав корінних народів і національних меншин; порядку застосування мов; засад регулювання праці й зайнятості; засад утворення і діяльності об'єднань громадян, засобів масової інформації; оголошення амністії та ін.

У бюджетно-фінансовій сфері Верховна Рада України має право: 1) затверджувати Державний бюджет України та вносити зміни до нього; 2) здійснювати контроль за виконанням Державного бюджету України; приймати рішення щодо звіту про виконання Державного бюджету України; 3) законодавчо визначати статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; 4) законодавчо визначати систему оподаткування, податки і збори; 5) встановлювати порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; 6) визначати порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи; 7) затверджувати рішення про надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам та міжнародним організаціям; 8) затверджувати рішення про одержання Україною від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій позик, не передбачених Державним бюджетом України, здійснювати контроль за їх використанням; 9) призначати на посаду та звільнювати з посади Голову Національного банку України за поданням Президента України; 10) призначати та звільняти половину складу Ради Національного банку України та ін.

У сфері економіки до компетенції Верховної Ради України належить: 1) затвердження загальнодержавних програм економічного розвитку; 2) законодавче визначення правового режиму власності; 3) законодавче визначення правових засад і гарантій підприємництва, правил конкуренції та норм антимонопольного регулювання; 4) правове регулювання засад зовнішньоекономічної діяльності; 5) законодавче визначення засад створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; 6) визначення порядку створення і функціонування вільних та інших спеціальних зон, що мають економічний режим, відмінний від загального; 7) законодавче визначення засад організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку та ін.

У соціальній сфері до відання українського парламенту належить затвердження

концепції державної соціальної та сімейної політики, законодавче визначення основ соціального захисту населення, форм і видів пенсійного забезпечення; засад регулювання шлюбу та сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства, виховання, освіти, культури і охорони здоров'я; засад регулювання демографічних та міграційних процесів, засад благодійницької діяльності та ін.

У сфері забезпечення екологічної безпеки України Верховна Рада України уповноважена здійснювати: 1) законодавче визначення засад використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу; засад освоєння космічного простору; 2) затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації; 3) затвердження програм охорони довкілля.

§6. Форми діяльності Верховної Ради України

Форми діяльності Верховної Ради України обумовлені колегіальним характером цього органу та універсальністю його компетенції. За юридичними наслідками форми діяльності парламенту поділяються на *правові* та *неправові*, а останні у свою чергу – на *організаційні* та *матеріально-технічні*.

До *правових форм* роботи українського парламенту належать нормотворча (або

законодавча), установча, правозастосовча та контрольна. Вони були в цілому розкриті у попередньому параграфі при висвітленні функцій Верховної Ради України. При цьому слід відзначити, що Основний Закон 1996 р. фактично позбавив парламент можливості використовувати інтерпретаційну форму діяльності, надавши виключне право офіційного тлумачення Конституції та законів України Конституційному Суду України. Тому інтерпретаційна діяльність Верховної Ради України зводиться лише до тлумачення її постанов.

Організаційні форми роботи Верховної Ради України можна умовно поділити на основні та допоміжні

. У межах основних організаційних форм здійснюється безпосереднє вироблення і прийняття рішень, а допоміжні являють собою способи інформаційного обміну між парламентом та іншими особами та організаціями. Іншими словами, основні форми роботи парламенту покликані забезпечити реалізацію компетенції парламенту, а допоміжні – забезпечити парламент повною і вірогідною інформацією, необхідною для прийняття обґрунтованих, зважених рішень, а також довести зміст прийнятих рішень до відома громадськості.

До основних організаційних форм діяльності Верховної Ради України належать: сесія; засідання депутатських груп і фракцій, Погоджувальної ради, комітетів, підкомісій і робочих груп, тимчасових слідчих і спеціальних комісій; персональна робота Голови Верховної Ради України, його заступників, голів комітетів; парламентські та комітетські слухання; індивідуальна робота народних депутатів у парламенті та виборчих округах.

Серед *допоміжних організаційних форм діяльності* можна виділити особистий прийом громадян і посадових осіб; роботу з заявами, скаргами і зверненнями громадян; проведення прес-конференцій та інтерв'ю; організаційні форми діяльності, пов'язані з участю в міжпарламентських заходах, а саме – Загальні збори Національної парламентської групи України, засідання Виконавчого комітету Національної парламентської групи України; участь народних депутатів України в наукових, міжпарламентських щорічних та спеціалізованих конференціях і зустрічах; закордонні візити делегацій депутатів і парламентського керівництва та ін.

Матеріально-технічні форми діяльності (діловодство, стенографування, бухгалтерський облік та ін.) здійснюються безпосередньо апаратом Верховної Ради України.

Серед організаційних форм діяльності Українського парламенту головною безумовно є

чергові та позачергові **сесії**. Чергові сесії Верховної Ради України починаються в перший вівторок лютого і перший вівторок вересня кожного року. Позачергові сесії скликаються Головою Верховної Ради України на вимогу не менш як 1/3 народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради України або на вимогу Президента України.

Сесії Верховної Ради складаються з *пленарних засідань* Верховної Ради і засідань комітетів та спеціальних тимчасових комісій Верховної Ради, що проводяться у період між пленарними засіданнями. Комітет Верховної Ради або її робоча група може проводити свої засідання одночасно з пленарними засіданнями Верховної Ради в тому випадку, коли законопроект визнаний невідкладним, або за дорученням Верховної Ради, якщо в цей час пленарне засідання не пов'язане з прийняттям рішень, проведенням виборів, призначенням або затвердженням посадових осіб.

Як правило, перший і третій тижні сесійного періоду відводяться для пленарних засідань, другий – для роботи комітетів, а четвертий – для роботи депутатів у виборчих округах, їхньої самостійної роботи, пов'язаної зі здійсненням депутатських повноважень, а також для роботи комітетів за дорученнями Верховної Ради України. У разі потреби Верховна Рада після можливого скороченого обговорення може прийняти рішення про одноразову зміну свого місячного або тижневого розпорядку роботи.

У сесійний період щотижнева робота Верховної Ради та її комітетів починається у вівторок о 10 год. і закінчується в п'ятницю о 14 год. Понеділок кожного тижня відводиться для самостійної роботи депутатів, пов'язаної зі здійсненням депутатських повноважень, для їхньої роботи в депутатських фракціях або у виборчих округах.

У сесійний період робочий день Верховної Ради та її комітетів починається о 10 год. і триває до 18 год. із перервою з 12 год. до 12 год. 30 хв. і з обідньою перервою з 14 год. до 16 год. Верховна Рада, якщо вона не приймає *ad hoc* (одноразово) іншого рішення, проводить протягом дня два засідання: ранкове – з 10 год. до 14 год. і вечірнє – з 16 год. до 18 год. Засідання парламенту або його робочого органу може бути продовжено головуючим на засіданні понад зазначений робочий час не більш ніж на 15 хв.

Порядок денний чергової сесії Верховної Ради України включає два розділи: перший – питання, цілком підготовлені для включення до розпису пленарних засідань Верховної Ради; другий – питання, підготовку і доробку яких парламент доручає здійснити комітетам Верховної Ради і відповідним органам. Відповідні головні комітети подають до

Верховної Ради свої висновки про готовність закріплених за ними для підготовки і доробки питань і пропозиції про включення їх у той або інший розділ порядку денного сесії. Проект порядку денного готується Головою Верховної Ради разом із заступниками та Погоджувальною Радою фракцій і повідомляється депутатам не пізніше 10 днів до відкриття чергової сесії. Проект порядку денного сесії обговорюється і затверджується в цілому більшістю голосів народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради України.

Суттєвими відмінностями характеризується *перша сесія Верховної Ради України нового скликання*. Головна її специфіка полягає в тому, що вона має організаційно-установчий характер, тобто її головна мета полягає у створенні всієї необхідної структури парламенту (його інституціалізації) і визначенні порядку його подальшої роботи. За тривалістю вона майже удвічі коротша від звичайної.

Верховна Рада вважається повноважною за умови обрання не менше 2/3 від її конституційного складу і збирається на першу сесію не пізніше ніж на 30-й день після оголошення результатів виборів.

Секретаріат Верховної Ради України надсилає депутату не пізніше ніж через 10 днів після його обрання комплект документів, з якими він повинен ознайомитись для повноцінної участі у роботі парламенту від самого початку першої сесії: 1) Конституцію України; 2) Віденську конвенцію про право міжнародних договорів 1969 р.; 3) Закон України «Про статус народного депутата України»; 4) Регламент Верховної Ради України; 5) Закон України «Про комітети Верховної Ради України»; 6) перелік комітетів Верховної Ради попереднього скликання і Положення про них; 7) Положення про порядок розробки проектів законів; 8) Положення про структуру, виклад і оформлення проектів законів; 9) Положення про референта-консультанта народного депутата України; 10) Положення про Секретаріат Верховної Ради України; 11) список посадових осіб Секретаріату Верховної Ради і їхні службові телефони.

Депутату пропонується також не пізніше ніж за 20 днів до початку сесії направити свої попередні побажання про входження до складу того або іншого комітету і повідомити про необхідні житлові умови в м. Києві для здійснення депутатських повноважень.

Для розробки проекту порядку денного першої сесії Верховної Ради нового скликання і проектів інших документів, що виносяться на першу сесію, підготовки пропозицій щодо

організації роботи створюється Підготовча депутатська група з числа новообраних народних депутатів.

Перше після виборів пленарне засідання Верховної Ради відкриває найстарший за віком народний депутат. Порядок головування на подальших засіданнях до обрання Голови Верховної Ради визначається Погоджувальною Радою фракцій. Надалі засідання веде Голова Верховної Ради або його заступники, вони ж організують роботу Верховної Ради. На першому засіданні головуючий пропонує депутатам почати формування депутатських фракцій, дає пояснення про їхні права і порядок формування.

До створення комітетів Верховна Рада України проводить засідання з таким порядком денним:

- 1) обрання тимчасової Лічильної комісії;
- 2) обрання Президії сесії;
- 3) доповідь Підготовчої депутатської групи;
- 4) доповідь Голови Верховної Ради попереднього скликання;
- 5) доповідь Президента України про соціально-економічне становище в Україні;
- 6) обрання Голови Верховної Ради і його заступників;
- 7) попереднє обговорення і визначення переліку, кількісного складу і функцій комітетів Верховної Ради;

8) питання про формування і реєстрацію депутатських фракцій (груп); утворення Погоджувальної ради фракцій (груп);

9) створення комітетів Верховної Ради;

10) розгляд і затвердження порядку денного сесії.

Зазначена вище частина порядку денного першої сесії парламенту не вимагає обговорення і затвердження.

Після того, як вищезначені питання вирішені, Верховна Рада України нового скликання переходить до звичайного режиму роботи.

Рішення Верховної Ради з будь-якого питання приймається на її пленарному засіданні після його обговорення. Прийняття рішення без обговорення питання на пленарному засіданні допускається лише у випадках, зазначених у Регламенті Верховної Ради України. Винесенню питання на розгляд на пленарному засіданні Верховної Ради передують його підготовка у відповідних комітетах Верховної Ради, за винятком випадків, зазначених у Регламенті.

Обговорення питання на засіданні Верховної Ради включає: 1) доповідь, запитання доповідачу і відповіді на них; 2) співдоповіді (в разі необхідності), запитання співдоповідачам і відповіді на них; 3) виступи депутатів з оголошенням та обґрунтуванням окремої думки, якщо вона є додатком до висновків чи пропозицій комітетів, з приводу яких виступали доповідач і співдоповідачі, за умови, що окрема думка не була поширена серед депутатів разом з висновком відповідного комітету; 4) виступ ініціатора внесення пропозиції; 5) внесення, обговорення і прийняття рішення щодо преюдиціальних і відкладальних питань та питань про неприйнятність, якщо такі є; 6) виступи по одному представнику від комітетів або тимчасових спеціальних комісій, якщо їх висновки щодо обговорюваного питання чи пропозиції не були поширені серед депутатів; 7) виступи представників від кожної зареєстрованої депутатської групи і фракції; 8) виступи депутатів; 9) оголошення головуєчим на засіданні про припинення обговорення та

повідомлення про тих, хто виступили і записалися на виступ; 10) внесення депутатами пропозицій, які не були виголошені в ході обговорення; 11) заключне слово співдоповідачів і доповідача; 12) уточнення і оголошення головуючим на засіданні пропозицій, які надійшли щодо обговорюваного питання і будуть ставитися на голосування; 13) виступи з мотивів голосування (депутата-ініціатора внесення пропозиції, що розглядається, або депутата від депутатської групи (фракції) – ініціатора внесення обговорюваного питання; по одному представнику від кожної зареєстрованої депутатської групи (фракції); окремих депутатів.

Голосування здійснюється депутатами особисто в залі засідань Верховної Ради або у відведеному для таємного голосування місці біля залу для засідань. Закон України, постанова Верховної Ради та інше рішення (крім процедурного або зазначеного в законі окремо) вважаються прийнятими, якщо після їх обговорення на пленарному засіданні за них проголосувала більшість від конституційного складу парламенту, крім випадків, передбачених Конституцією України. Рішення про застосування заходів для забезпечення присутності депутатів на засіданнях Верховної Ради України та її органів, а також про перенесення дати чи часу засідання приймаються більшістю голосів депутатів, присутніх на засіданні, незалежно від їх кількості.

Рішення Верховної Ради України приймаються відкритим нефіксованим, відкритим фіксованим (поіменним) голосуванням за допомогою електронної системи підрахунку голосів чи таємним голосуванням шляхом подачі бюлетенів. Поіменне голосування проводиться за пропозицією будь-кого з депутатів, підтриманою не менш як 1/3 депутатів, які взяли участь у голосуванні.

Серед допоміжних організаційних форм діяльності Українського парламенту слід виділити *роботу Національної парламентської групи у Міжпарламентському Союзі*, створеної у повному складі Верховної Ради України Постановою Верховної Ради України № 1059-XIV від 16 вересня 1999 року з метою вступу до Міжпарламентського Союзу та подальшої участі в його роботі. Формами роботи Національної парламентської групи є Загальні збори, робота Виконавчого комітету і робота парламентських делегацій.

Згідно зі Статутом (Правилами) Національної парламентської групи України у Міжпарламентському Союзі, Національна група України збирається на вимогу Голови Національної групи України або її Виконавчого комітету у разі необхідності, але не менше 2 разів на рік. Загальні збори Національної групи скликаються, як правило, у зв'язку із щорічними конференціями Міжпарламентського Союзу або спеціалізованими конференціями, які організує Союз. Метою їх скликання може бути як підготовка до

конференції, так і обговорення її результатів.

Виконавчий комітет Національної групи України призначає членів делегації на щорічні та спеціалізовані міжпарламентські конференції, визначає завдання делегатам, сприяє делегації в її роботі, вживає необхідних заходів для її забезпечення під час перебування в країні, що приймає делегацію; попередньо вивчає питання, які включені до програми запланованої конференції або міжпарламентської зустрічі, узгоджує позиції щодо надання необхідної документації, проводить консультації з відповідними урядовими і неурядовими органами і організаціями для підготовки текстів документів, організує брифінги, прес-конференції з питань, пов'язаних з діяльністю Виконавчого комітету Національної парламентської групи України, самого Міжпарламентського Союзу та ін. Виконавчий комітет Національної групи України проводить засідання щокварталу або у разі необхідності на вимогу Голови Національної парламентської групи України.

Питання про формування делегацій Національної групи України для участі у конференціях, зустрічах, організованих Міжпарламентським Союзом, вирішується Виконавчим комітетом Національної парламентської групи України. Кожна делегація має включати до свого складу щонайменше одну жінку, а її склад залишається незмінним щонайменше протягом року. Члени делегації проводять консультації між собою стосовно узгодження позицій і перебігу голосування. Делегація Національної парламентської групи України на міжпарламентських конференціях, зустрічах має право встановлювати відповідні двосторонні контакти з представниками органів влади країни, що їх приймає, і з делегаціями країн-учасниць. Делегати від України мають право здійснювати необхідні заходи щодо інформування громадськості про роботу Міжпарламентського Союзу, використовуючи пресу, радіо і телебачення. Секретаріат Національної групи передає Секретаріату Міжпарламентського Союзу в Женеві надруковані на цю тему в Україні статті та інтерв'ю.

Після кожної міжпарламентської конференції, зустрічі делегація від Національної парламентської групи України подає на розгляд Верховної Ради України звіт про свою діяльність, включаючи оцінку роботи Міжпарламентського Союзу, його рішень і резолюцій. Виконавчий комітет групи інформує Уряд України про рішення та резолюції, прийняті Міжпарламентським Союзом.

§7. Методи діяльності Верховної Ради України

Серед методів роботи Верховної Ради України слід виділити планування, метод вироблення і прийняття рішень, контроль за виконанням прийнятих рішень, координацію, роботу з кадрами.

Планування охоплює всі аспекти діяльності парламенту і роботу всіх його структурних елементів. Зокрема, розробляється план законодавчої діяльності, план співробітництва з парламентами іноземних держав, графіки здійснення контрольних заходів, плани роботи структурних підрозділів Верховної Ради України. При цьому здійснюється поєднання поточного (на півріччя або рік) та перспективного (на 3 і більше років) планування.

З метою упорядкування законопроектних робіт і формування порядку денного третьої – четвертої сесій Верховної Ради України з урахуванням потреби подальшого розвитку та систематизації законодавства України, а також координації законопроектних робіт суб'єктів права законодавчої ініціативи Верховна Рада України 14 травня 1999 р. прийняла Постанову № 658-XIV, якою був схвалений Загальний план законодавчих робіт на 1999 рік. Організацію розробки та опрацювання законопроектів, зазначених у цьому плані, здійснюють комітети Верховної Ради України разом з Секретаріатом та Інститутом законодавства Верховної Ради України. Суб'єктам права законодавчої ініціативи та іншим суб'єктам, які здійснюють законопроектні роботи, було запропоновано врахувати перелік законів, передбачених загальним планом законодавчих робіт на 1999 рік, при підготовці та поданні законопроектів до Верховної Ради України.

Загальний план законодавчих робіт, як правило, складається з наступних підрозділів: назва законопроекту, суб'єкт законодавчої ініціативи, відповідальний комітет парламенту, термін подання на розгляд (вказується, в якому півріччі буде подано законопроект).

На 1999 р. було заплановано до розгляду загалом 76 законопроектів, з яких на момент ухвалення плану 23 були вже розроблені, 14 пройшли перше читання, 7 – друге чи третє читання, а 32 ще не були розроблені. На перше півріччя було заплановано до розгляду загалом 52 законопроекти, а на друге – 24. На практиці Верховна Рада України значно перевищила заплановані показники: у 1999 р. парламентом було прийнято 280 Законів, з яких 120 – закони про внесення змін до законодавчих актів України.

Перспективне планування законодавчих робіт здійснюється шляхом розробки і прийняття довготривалих програм розвитку законодавства. Зокрема, Постановою Верховної Ради України від 15 липня 1999 р. № 976-XIV було схвалено Державну програму розвитку законодавства України до 2002 року, якою повинні керуватися комітети Верховної Ради України та Секретаріат Верховної Ради України при плануванні своєї роботи. Згідно з цією програмою, загалом до розробки і розгляду заплановано 233 законопроекти, з яких 48 законопроектів на момент прийняття програми вже були розроблені, 19 пройшли перше читання, а 7 – друге чи третє читання. У 1999 р. було заплановано розглянути загалом 68 законопроектів, у 2000 р. – 128, у 2001 р. – 32, у 2002 р. – 5.

Метод вироблення рішень у роботі парламенту. Верховна Рада України приймає свої рішення у вигляді законів і постанов, а комітети – у вигляді рішень, рекомендацій і висновків.

Розробка законопроектів здійснюється в ініціативному порядку, за дорученням Верховної Ради України, на договірній основі за замовленням парламенту. Верховна Рада України може доручити розробку законопроекту комітету, науково-дослідним установам. В ініціативному порядку законопроект може бути розроблений громадянами і юридичними особами, але розроблені ними законопроекти вносяться до Верховної Ради України від імені органів і осіб, які мають право законодавчої ініціативи (Президент, народні депутати, Кабінет Міністрів України, Національний банк України).

Стадії законотворення:

1. Стадія законодавчої ініціативи – закріплене в Конституції право певного суб'єкта внести пропозицію про прийняття закону і відповідний законопроект до Верховної Ради

України.

2. Рішення Верховної Ради України про необхідність видання акта, розробку його проекту, включення до плану законопроектних робіт.

3. Розробка законопроекту і попередній його розгляд у комітеті, який приймає відповідний висновок і вносить його на розгляд Верховної Ради України.

4. Обговорення законопроекту – починається із заслуховування доповіді представника суб'єкта, який вніс законопроект.

5. Прийняття закону – за допомогою простого чи кваліфікованого голосування.

6. Підписання закону Головою Верховної Ради України і направлення його на підпис Президенту України.

7. Підписання закону Президентом протягом 15 днів з моменту його прийняття парламентом.

8. Опублікування закону протягом 10 днів після підписання Президентом.

Метод контролю за виконанням прийнятих рішень. Організацію роботи щодо контролю за проходженням документів, своєчасним вирішенням визначених у них завдань, процесом виконання у встановлені строки постанов і доручень Верховної Ради України здійснюють підрозділи її апарату. У необхідних випадках підрозділи або посадові особи, на яких покладається контроль за виконанням окремих документів, визначаються керівництвом Верховної Ради України, Секретаріату і Управління справами Верховної Ради України.

Контроль за підготовкою до розгляду проектів законодавчих актів, їх проходженням в апараті та своєчасним поданням на розгляд Верховної Ради України здійснює Управління організаційної роботи з комітетами Секретаріату.

Контроль за додержанням строків виконання завдань, визначених в актах Верховної Ради України, доручень, що даються на засіданнях Верховної Ради України, розпоряджень і доручень Голови Верховної Ради України, його Першого заступника та заступника, Керівника апарату Верховної Ради України, за своєчасним розглядом депутатських запитів і повідомленням про результати їх розгляду керівництву Верховної Ради України та народним депутатам України здійснює Відділ контролю Секретаріату; виконання доручень Керуючого справами Верховної Ради України – Загальний відділ Управління справами.

Контроль за додержанням строків розгляду звернень громадян та результатами розгляду поставлених у них питань здійснює Відділ з питань звернень громадян Секретаріату або інші підрозділи апарату, на розгляд яких передано звернення.

Контроль за додержанням строків виконання рішень комітетів Верховної Ради України здійснюють секретаріати цих комітетів.

Контроль за додержанням строків виконання доручень керівництва Верховної Ради України щодо звернень Конституційного Суду України, інших органів правосуддя здійснює Відділ зв'язків з органами правосуддя Секретаріату Верховної Ради України. Доручення має бути виконане відповідно до змісту резолюції і у встановлені строки. Положення доручень без зазначення строків їх виконання реалізуються протягом місяця. Доручення з позначкою «Терміново» виконуються в строк до трьох робочих днів, а за потреби додаткового вивчення порушених питань – протягом 10 календарних днів. Відправлення доручень виконавцям здійснюється в день їх підписання, доручень з позначкою «Терміново» – негайно.

Якщо виникає необхідність продовжити строк виконання доручення, виконавець зобов'язаний завчасно звернутися з аргументованим клопотанням до органу або керівника, які дали доручення, але не пізніше як за три робочих дні до закінчення строку виконання доручення.

Рішення про зняття доручення з контролю або продовження строку його виконання приймається органом чи керівником, які дали доручення, або уповноваженими ними особами. За вказівкою керівника або за рішенням органу, що дали доручення, ці повноваження можуть бути покладені на керівників підрозділів, які безпосередньо здійснюють контроль.

Інформацію про результати виконання доручення виконавець подає через Загальний відділ Секретаріату органу або керівнику, які дали доручення.

Підрозділи апарату, що здійснюють контроль, вивчають інформацію щодо вирішення поставлених у дорученні питань. Керівник контролюючого підрозділу інформує орган або керівника, які дали доручення, про хід та результати розгляду доручення.

Метод координації у діяльності Верховної Ради України полягає у налагодженні стійкої конструктивної співпраці парламенту та його структурних підрозділів з іншими органами державної влади України. Координація досягається багатьма шляхами, серед яких можна виділити:

– участь у пленарних засіданнях Верховної Ради Президента, Прем'єр-міністра, членів Кабінету Міністрів України;

– попереднє узгодження кандидатур на посади, призначення на які здійснюється Президентом України, з Головою Верховної Ради України, депутатськими групами і фракціями;

– узгодження законопроектів, що знаходяться на попередньому розгляді у комітетах парламенту, з відповідними посадовими особами Кабінету Міністрів України та структурними підрозділами його Секретаріату;

– проведення координаційних нарад у Голови Верховної Ради України; засідання Погоджувальної Ради фракцій (груп);

– проведення спільних засідань і перевірок комітетами Верховної Ради України; спільна розробка проектів нормативних актів декількома комітетами, фракціями, групами;

– участь Голови Верховної Ради України в засіданнях Ради Національної безпеки і оборони України;

– діяльність робочих груп комітетів, до складу яких входять члени комітету, працівники Секретаріату Верховної Ради України, науково-дослідних установ, автори проектів, консультанти, експерти та ін.

– участь представника Верховної Ради України у роботі Конституційного Суду України, яка здійснюється згідно з Положенням про постійного представника Верховної Ради України у Конституційному Суді України, затвердженим постановою Верховної Ради України від 20 травня 1999 р. № 691-XIV. Відповідно до названого положення, постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України є уповноваженою особою, яка відповідно до вимог, передбачених у ст.72 Закону «Про Конституційний Суд України», бере участь у конституційному провадженні, наділена правом вчинення від імені Верховної Ради України, яку представляє, всіх процесуальних дій, крім повної або часткової відмови від заявленої позиції, викладеної у поясненні чи висновку, поданому Головою Верховної Ради України до Конституційного Суду України, а також зміни чи уточнення предмету розгляду, передачі своїх повноважень іншій особі (передоручення). Постійний представник під час виконання покладених на нього функцій взаємодіє із структурними підрозділами апарату Верховної Ради України, секретаріатами комітетів Верховної Ради України з метою підготовки пояснень та висновків щодо законів та інших правових актів Верховної Ради України, які перебувають у конституційному провадженні. Він має право в установленому порядку здійснювати зв'язки з органами правосуддя, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Генеральною прокуратурою України, Міністерством юстиції України та іншими центральними органами виконавчої влади та їх посадовими особами стосовно справ, які перебувають у провадженні Конституційного Суду України

– координація роботи з Кабінетом Міністрів України. Згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 квітня 1999 р. № 355-р., з метою здійснення ефективних соціально-економічних перетворень в Україні та реалізації конституційних повноважень взаємодія з Верховною Радою України є одним з пріоритетних напрямів роботи Кабінету Міністрів України, його апарату, міністерств та інших центральних органів виконавчої

влади. Посадові особи, зазначені у додатках 1 та 2 названого розпорядження, забезпечують у депутатських фракціях (групах) і комітетах Верховної Ради України роз'яснення позиції Кабінету Міністрів України стосовно доцільності прийняття відповідних законодавчих актів, реалізація яких має вирішити нагальні та перспективні питання національної економіки. Для якісної підготовки проектів законодавчих актів комітети Верховної Ради України взаємодіють з відповідними структурними підрозділами апарату Кабінету Міністрів України.

– координація роботи з Верховною Радою Автономної Республіки Крим з питань соціально-економічного і культурного розвитку автономії здійснюється через Постійне представництво Автономної Республіки Крим у столиці України місті Києві, статус якого визначено Положенням, затвердженим постановою Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 21 січня 1999 р. № 357-2/99.

Метод *інформаційного забезпечення* роботи Верховної Ради України. Забезпечення народних депутатів України проектами законів, постанов, іншими документами та матеріалами, підготовленими до розгляду на засіданнях Верховної Ради України, здійснює Відділ обслуговування пленарних засідань Верховної Ради України Секретаріату. Відділ технічної роботи з документами Секретаріату тиражує їх у необхідній кількості примірників і передає до Відділу обслуговування пленарних засідань Верховної Ради України Секретаріату для вручення народним депутатам України. У дні засідань Верховної Ради України видача народним депутатам України документів і матеріалів здійснюється під час реєстрації депутатів. За вказівкою головуючого на засіданні парламенту документи можуть видаватися народним депутатам безпосередньо в сесійному залі під час засідань Верховної Ради України. Нормативно-правові акти надаються народним депутатам України Юридичним управлінням та Відділом інформаційно-бібліотечного забезпечення Секретаріату.

Стенографування нарад та інших заходів, які проводять Голова Верховної Ради України, його заступники, здійснює Відділ технічної роботи з документами Секретаріату. Засідання та інші заходи комітетів Верховної Ради України за потреби записують на диктофон або стенографують працівники секретаріатів комітетів Верховної Ради України. Диктофонні записи засідань Верховної Ради України, нарад у Голови Верховної Ради України здійснюються з одночасною розшифровкою диктофонним бюро та групою комп'ютерної стенографії «Графіт» Відділу технічної роботи з документами Секретаріату. Запис пленарних засідань Верховної Ради України на магнітну стрічку та їх поточний облік здійснює Відділ зв'язку і телерадіосистем Управління справами.

Важливим елементом інформаційного забезпечення роботи Верховної Ради України є *до відкова робота*.

Працівникам апарату Верховної Ради України для роботи можуть надаватися такі довідки:

– щодо надходження і відправлення службових документів – сектором службової кореспонденції Загального відділу Секретаріату;

– щодо розглянутих, прийнятих і оприлюднених законів та постанов Верховної Ради України – протокольним сектором Загального відділу Секретаріату;

– щодо переліку та результатів розгляду питань Верховною Радою України, документального забезпечення народних депутатів України до засідань Верховної Ради України – Відділом обслуговування пленарних засідань Верховної Ради України Секретаріату;

– щодо результатів голосування народних депутатів України, в тому числі поіменного, під час розгляду питань порядку денного засідань Верховної Ради України, результатів поіменної реєстрації народних депутатів України – Управлінням комп'ютеризованих систем та мереж Секретаріату;

– щодо переліку питань порядку денного та результатів їх проходження в комітетах Верховної Ради України – Управлінням організаційної роботи з комітетами Секретаріату;

– щодо розпоряджень і наказів керівництва Верховної Ради України та її апарату – Відділом кадрів Секретаріату;

– щодо рішень комітетів Верховної Ради України – завідуючими секретаріатами відповідних комітетів Верховної Ради України ;

– щодо чинного законодавства України (закони України, постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України тощо) – сектором кодифікації Відділу експертизи законопроектів Юридичного управління Секретаріату;

– щодо звернень громадян – Відділом з питань звернень громадян Секретаріату;

– щодо проходження листів, адресованих народним депутатам України, і вирішення порушених у них питань – помічниками-консультантами народних депутатів України;

– щодо проходження документів у підрозділах апарату – працівниками відповідних підрозділів, відповідальними за ведення діловодства у цих підрозділах;

– щодо питань комплектування бібліотечних фондів, порядку обслуговування читачів – Відділом інформаційно-бібліо-течного забезпечення Секретаріату;

– щодо документів, переданих на збереження до архіву Верховної Ради України – сектором архівного діловодства у Верховній Раді України Загального відділу Секретаріату;

– щодо організації ведення діловодства в підрозділах апарату – сектором організації діловодства у Верховній Раді України Загального відділу Секретаріату.

Перспективним напрямком інформаційного забезпечення Верховної Ради України є інформатизація. Порядок забезпечення та використання ПЕОМ, комп'ютерної мережі та інформаційних систем у Верховній Раді України затверджений розпорядженням Голови Верховної Ради України № 348 від 12.05.1999 р.

З метою ефективного використання інформаційних систем, засобів обчислювальної техніки, ресурсів комп'ютерної мережі та враховуючи обмежене фінансування, вказаним

розпорядженням встановлені норми забезпечення структурних підрозділів парламенту комп'ютерною технікою, програмно-технологічними засобами та інформаційними ресурсами залежно від обсягів обробки даних у цих підрозділах:

– для комітетів – від 5 до 15 робочих станцій колективного користування залежно від коефіцієнта завантаженості (з 1–5 робочих станцій забезпечується доступ до глобальної комп'ютерної мережі Інтернет);

– для депутатських фракцій – до 1–3 робочих станцій колективного користування (з 1–2 робочих станцій забезпечується доступ до Інтернету);

– для підрозділів Секретаріату обладнуються технологічні робочі станції, з яких забезпечується ритмічна обробка даних і обслуговування законотворчого процесу.

Кожному з комітетів, фракцій, структурних підрозділів Секретаріату може надаватись по одній узагальненій адресі електронної пошти. Народному депутату України за його письмовим замовленням може надаватись індивідуальна адреса електронної пошти на вузлі комп'ютерної мережі Верховної Ради України та доступ до поштової скриньки з робочих станцій, розташованих у приміщеннях відповідних комітетів та фракцій.

Інформаційно-пошукові системи «Право», «Картотека офіційних документів», «Законодавство» встановлюються на всі робочі станції мережі, та також на локальні ПЕОМ, які перебувають на балансі Управління справами; система «Законотворець» встановлюється тільки на робочі місця, де готуються порівняльні таблиці і за якими визначено відповідального працівника; «Електронний інформаційний бюлетень» встановлюється на всі робочі станції комп'ютерної мережі, а на компакт-дисках тиражується один раз на квартал (лише для народних депутатів України). Розповсюдження баз даних правової інформації для зовнішніх користувачів здійснюється на основі спільних планів роботи обміну даними та договорів.

Порядок використання системного програмного забезпечення на ПЕОМ, які під'єднані до комп'ютерної мережі Верховної Ради України, встановлений Інструкцією, розробленою Управлінням комп'ютеризованих інформаційних систем та мереж Секретаріату Верховної Ради України.

Нинішня ситуація з інформатизацією парламенту є досить загрозливою. Додаткова потреба підрозділів Верховної Ради України в сучасній персональній обчислювальній техніці становить близько 700 одиниць. Враховуючи, що термін морального старіння обчислювальної техніки становить в середньому 2–3 роки і що комп'ютерний парк Верховної Ради в основному складають морально застарілі моделі, необхідно щорічно виділяти кошти на закупівлю 100–120 нових сучасних персональних комп'ютерних систем та модернізацію 50–60 таких систем, що складає 20–25% балансової кількості комп'ютерних систем Верховної Ради України. З метою підвищення надійності та ефективності функціонування комп'ютерної мережі, а також впровадження нових інформаційних технологій законотворчої діяльності невідкладною є закупівля та заміна центральних серверів на більш потужні. У зв'язку з нарощуванням парку комп'ютерів проблематичним є під'єднання їх до загальної комп'ютерної мережі Верховної Ради України, вичерпані можливості активного мережевого обладнання, недостатньою є ємність закладних пристроїв. Тому необхідно провести модернізацію структурованої кабельної системи, активного мережевого обладнання, електроживлення комп'ютерів в адміністративних будинках Верховної Ради України. З метою захисту комп'ютерної мережі парламенту від несанкціонованого доступу потрібно закупити відповідне обладнання та програмне забезпечення. З метою підвищення ефективності роботи користувачів на персональних комп'ютерах необхідна закупівля та впровадження сучасного ліцензійного системного та прикладного програмного забезпечення.

Перелік баз даних комп'ютеризованих інформаційних систем Верховної Ради України та їх користувачів зображено у таблиці:

Назва фонду інформації

(базы даних)

Користувачі, що мають право доступу та їх пріоритет

на отримання інформації

«Законопроект»

Народні депутати України, абоненти апарату Верховної Ради України, Адміністрації Президента

Дані про реєстрацію

та стан проходження законопроектів

Народні депутати України, абоненти апарату Верховної Ради України, Адміністрації Президента

«Закони та підзаконні акти

України»

(еталонна база даних)

Народні депутати України, абоненти апарату Верховної Ради України, Адміністрації Президента

Порядок денний сесії

Верховної Ради України

Народні депутати України, абоненти апарату Верховної Ради України, Адміністрації Президента

Інформаційний бюллетень

Управління омп'ютеризованих

Інформаційних систем та мереж Секретаріату Верховної Ради України

Народні депутати України, абоненти комп'ютеризованої мережі Верховної Ради України, Адміні

Кабінету Міністрів, обласних рад, Міністерств, відомств та інші користувачі**.

Аналітичні та довідкові дані

про результати голосування

(система «Рада»)

Народні депутати України, абоненти комп'ютеризованої мережі Верховної Ради України, Адм

Дані про стан проходження документів у підрозділах Верховної Ради України

Народні депутати України, абоненти комп'ютерної мережі Верховної Ради України.

Контроль за виконанням доручень та запитів народних депутатів України

Народні депутати України, абоненти апарату Верховної Ради України, Адміністрації Пре-зидент

Дані про адміністративно-територіальний поділ України

Народні депутати України, працівники апарату Верховної Ради України, Адміністрації Президента

Інформаційні ресурси

Народні депутати України, абоненти комп'ютерної мережі Верховної Ради України, Адміністрації

* Народним депутатам України періодично надається інформація на компакт-дисках.

** Усім користувачам, крім підрозділів Верховної Ради України, надається інформаційне обслуговування на договірній основі та по передплаті.

§8. Акти Верховної Ради України

Конституція України не містить вичерпного переліку видів правових актів Верховної Ради України, обмежуючись у ст. 91 вказівкою, що такими є «закони, постанови та інші акти». У науковій літературі зазначений видовий перелік актів законодавчої влади доповнюють такими видами, як декларації, регламенти і нормативно-правові договори, а серед законів виділяють такі їх різновиди, як Конституція (Основний Закон), конституційні, звичайні, надзвичайні закони, а також кодекси [5].

Порядок підготовки, обговорення, прийняття правових актів Верховної Ради України, а також порядок набуття ними чинності регламентується Конституцією України, Регламентом Верховної Ради України від 27 липня 1994 р., Указом Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» від 4 грудня 1997 р. № 1327/97. Порядок проходження *проектів* правових актів через підрозділи парламентського апарату визначається Інструкцією з діловодства в апараті Верховної Ради України, затвердженою розпорядженням Керівника апарату Верховної Ради України від 19 лютого 1998 р. № 169.

Проекти законодавчих актів та законодавчі пропозиції, що вносяться на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України та іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, приймаються і реєструються в секторі службової кореспонденції Загального відділу Секретаріату та передаються з їх комп'ютерними копіями до сектора реєстрації законопроектів Управління організаційної роботи з комітетами Секретаріату.

Законопроект, оформленим відповідно до вимог Регламенту Верховної Ради України, Положенням про порядок роботи з проектами законодавчих актів і матеріалами, що містять законодавчі пропозиції, які подаються на розгляд Верховної Ради України, сектор реєстрації законопроектів Управління організаційної роботи з комітетами Секретаріату присвоює реєстраційний номер і подає їх на розгляд Голові Верховної Ради України або його заступникам (за розподілом обов'язків).

Проекти законодавчих актів після розгляду Головою Верховної Ради України або його заступниками з резолюціями повертаються до сектора реєстрації законопроектів Управління організаційної роботи з комітетами Секретаріату, який разом з Відділом технічної роботи з документами Секретаріату тиражує та виготовляє копії документів і через сектор службової кореспонденції Загального відділу Секретаріату розсилає їх зазначеним у резолюціях адресатам. Оригінали цих проектів зберігаються у секторі реєстрації законопроектів Управління організаційної роботи з комітетами Секретаріату

до прийняття відповідних законодавчих актів, після чого вони передаються до протокольного сектора Загального відділу Секретаріату.

По кожному законопроекту, зареєстрованому у встановленому порядку, секретаріат головного комітету Верховної Ради України, через який подавався законопроект, здійснює ведення справи законопроекту.

Законопроекти, оформлені з порушенням встановлених вимог, разом із супровідним листом, підписаним одним з керівників Верховної Ради України, в якому обґрунтовується необхідність їх доопрацювання, повертаються відповідним суб'єктам права законодавчої ініціативи.

Комітети Верховної Ради України після розгляду проектів законодавчих актів подають у довідці до них свої висновки і пропозиції щодо порядку розгляду законопроектів на засіданнях Верховної Ради України у першому читанні та списки осіб, яких потрібно запросити на розгляд відповідного законопроекту.

Секретаріати комітетів Верховної Ради України після погодження з Юридичним управлінням та Управлінням організаційної роботи з комітетами Секретаріату вносять пропозиції щодо тиражування підготовлених до розгляду в другому і третьому читаннях проектів законодавчих актів для народних депутатів України. Оригінали порівняльних таблиць та довідкових матеріалів після тиражування секретаріати комітетів Верховної Ради України передають до протокольного сектора Загального відділу Секретаріату у встановленому порядку.

Копії підготовлених до розгляду проектів законодавчих актів секретаріати комітетів Верховної Ради України після погодження з Науково-експертним та Юридичним управліннями Секретаріату, а проекти найбільш важливих законів, що регулюють економічну, соціальну та гуманітарну сфери – з Науково-аналітичним управлінням Секретаріату, передають до Управління організаційної роботи з комітетами Секретаріату для контролю за проходженням законопроектів.

Акти, прийняті Верховною Радою України, опрацьовуються відповідними комітетами Верховної Ради України, візуються головами або заступниками голів цих комітетів,

керівниками відповідних підрозділів апарату і передаються до протокольного сектора Загального відділу Секретаріату для їх оформлення на спеціальних бланках у встановленому порядку.

Додатки до законів і постанов візують голови або заступники голів відповідних комітетів Верховної Ради України та завідувачі їх секретаріатами.

Внесення у прийняті акти чи додатки до них будь-яких змін або доповнень, не зафіксованих у стенограмах засідань Верховної Ради України, не допускається.

Акти Верховної Ради України на підпис Голові Верховної Ради України готує протокольний сектор Загального відділу Секретаріату. На зворотному боці останнього аркуша їх візують голови відповідних комітетів Верховної Ради України і завідувачі секретаріатами цих комітетів, керівник Юридичного управління Секретаріату, завідувачий протокольним сектором Загального відділу Секретаріату та Керівник апарату Верховної Ради України.

Акти Верховної Ради України на підпис Голові Верховної Ради України подає Керівник апарату Верховної Ради України.

Кожному акту Верховної Ради України протокольний сектор Загального відділу Секретаріату присвоює порядковий номер із зазначенням дати прийняття. Нумерація актів Верховної Ради починається з початку кожного скликання.

Підписані Головою Верховної Ради України *закони України*, крім законів України щодо ратифікації міжнародних договорів України, протокольний сектор Загального відділу Секретаріату надсилає фельдзв'язком на підпис Президенту України.

Підписані Президентом України закони України повертаються до Верховної Ради України і передаються до протокольного сектора Загального відділу Секретаріату, який через Відділ технічної роботи з документами Секретаріату забезпечує їх тиражування згідно з покажчиками розсилок, поданих відповідними комітетами Верховної Ради

України та підписаними завідуючими секретаріатами комітетів, фельдзв'язком розсилає копії законів.

У випадку, коли Президент України повернув закон з пропозиціями до Верховної Ради України для повторного розгляду, Загальний відділ Секретаріату повідомляє про це Керівника апарату Верховної Ради України і передає їх для подальшої роботи до сектора реєстрації законопроектів Управління організаційної роботи з комітетами Секретаріату.

Після розгляду пропозицій Президента України Головою Верховної Ради України, а у разі його відсутності – Першим заступником Голови Верховної Ради України, копії закону і матеріалів до нього сектор реєстрації законопроектів Управління організаційної роботи з комітетами Секретаріату згідно з резолюцією надсилає на опрацювання відповідним комітетам Верховної Ради України та підрозділам апарату, а оригінали – передає до протокольного сектора Загального відділу Секретаріату.

Закони України щодо ратифікації міжнародних договорів України та постанови Верховної Ради України або витяги з них, що розсилаються протокольным сектором Загального відділу Секретаріату, завіряються гербовою печаткою Верховної Ради України, інші закони України – печаткою Загального відділу Секретаріату.

Виготовлення копій, оформлення витягів, надсилання додаткових примірників актів Верховної Ради України установам, організаціям, окремим посадовим особам, заміна раніше надісланих примірників цих актів, а також зміни в покажчику розсилки здійснюються протокольным сектором Загального відділу Секретаріату за розпорядженням керівництва Секретаріату Верховної Ради України. Протокольний сектор Загального відділу Секретаріату формує резервні примірники актів, які видаються лише з дозволу керівництва Секретаріату Верховної Ради України. Виготовлення копій рішень, рекомендацій і висновків комітетів Верховної Ради України організують секретаріати відповідних комітетів за вказівкою голів комітетів Верховної Ради України.

Закони України щодо ратифікації міжнародних договорів України та постанови Верховної Ради України, які підлягають опублікуванню, протокольний сектор Загального відділу Секретаріату надсилає редакціям газет «Голос України», «Урядовий кур'єр», Державному інформаційному агентству України (ДІНАУ) і передає їх Видавництву Верховної Ради України для опублікування у «Відомостях Верховної Ради України», а

також Управлінню комп'ютеризованих інформаційних систем та мереж Секретаріату для введення їх у систему інформаційного забезпечення законотворчого процесу.

Проекти *розпоряджень* Голови Верховної Ради України, його заступників щодо кадрових питань апарату (призначення і переміщення по службі, заохочення тощо) готуються Відділом кадрів Секретаріату за його ініціативою чи участю або за поданням керівників відповідних підрозділів апарату. Розпорядження з інших питань діяльності апарату, а також народних депутатів України готуються і візуються у відповідних підрозділах апарату. Проекти розпоряджень подаються на підпис Керівником апарату Верховної Ради України.

Після підписання, розпорядження реєструються Відділом кадрів Секретаріату і надсилаються відповідним підрозділом згідно з покажчиком розсилки через сектор службової кореспонденції Загального відділу Секретаріату.

§9. Апарат Верховної Ради України

Під апаратом Верховної Ради України розуміють її внутрішній допоміжний орган, який складається з посадових, службових осіб та технічного персоналу і здійснює функції організаційного, правового, інформаційного, соціально-побутового, аналітичного,

матеріально-технічного та іншого забезпечення діяльності парламенту, його структурних підрозділів і народних депутатів. Співробітники парламентського апарату самі ніяких державно-владних рішень від імені парламенту чи його структурних підрозділів не приймають, а лише забезпечують розробку проектів таких рішень, їх підготовку і виконання.

Як слушно зазначається у державознавчій літературі, парламентський апарат, вирішуючи допоміжні, забезпечуючі завдання, надає можливість парламентарям зосередитись на кваліфікованому здійсненні перш за все законодавчої, а також і контрольної діяльності. [6] Адже в наш час жодна людина не в змозі бути однаково компетентною у всіх галузях, хоча закони, які приймаються депутатами, регулюють відносини практично у всіх сферах суспільного життя. Тому парламентарі змушені розраховувати на допомогу професійного допоміжного апарату, який складається з кваліфікованих фахівців різного профілю. За даних умов на депутата покладається відповідальність за прийняття остаточних рішень, а допоміжний апарат покликаний створити найбільш сприятливі (інформаційні, матеріально-технічні, організаційні та інші) умови для того, щоб прийняті рішення були обґрунтованими і оптимальними за змістом.

Апарат Верховної Ради України не має статусу самостійного органу державної влади, а є лише необхідною допоміжною структурою, яка забезпечує функціонування парламенту як єдиного органу законодавчої влади. Саме таке призначення парламентського апарату закріплене Регламентом Верховної Ради України. За визначенням українського державознавця О.І.Ющика, допоміжна роль апарату Верховної Ради України при відсутності у нього статусу самостійного державного органу означає, що “він не може функціонувати відокремлено від Верховної Ради України, в автономному режимі, а утворює разом з останньою специфічну цілісність, а саме парламент як державну установу”. [7]

Правову основу діяльності апарату Верховної Ради України складають нормативні акти, прийняті парламентом, Головою Верховної Ради України, а також Керівником апарату. Переважна більшість з них є підзаконними, що цілком відповідає політико-правовій практиці багатьох зарубіжних держав. Зокрема, всі підрозділи апарату Верховної Ради України функціонують у статусі юридичних осіб на основі положень про них, які затверджуються Головою Верховної Ради України за поданням Керівника апарату. Крім зазначених положень, правову основу діяльності апарату Верховної Ради України складають:

- Регламент Верховної Ради України від 27 липня 1994 р.;

- Постанова Верховної Ради України “Про структуру апарату Верховної Ради України” від 20 квітня 2000 р. № 1678-III;

- Положення про Апарат Верховної Ради України, затверджене розпорядженням Голови Верховної Ради України від 31 травня 2000 р. №459;

- Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 1999 р. № 2288 “Про впорядкування умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, органів прокуратури, судів та інших органів” (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України №2334 від 20.12.1999 р., № 2338 від 21.12.1999 р., № 2358 від 22.12.1999 р.);

- Постанова Верховної Ради України “Про газету Верховної Ради України “Голос України” від 2 червня 1999 р. № 708-XIV;

- Постанова Верховної Ради України від 6 березня 1996 р. № 82/95-ВР “Про Статут редакції журналу Верховної Ради України “Віче” (із змінами, внесеними згідно з Постановою Верховної Ради України № 491-XIV від 17.03.1999 р.);

- Інструкція з діловодства в апараті Верховної Ради України, затверджена Розпорядженням Керівника апарату Верховної Ради України № 169 від 19 лютого 1998 р.

Постановою Верховної Ради України від 20 квітня 2000 р. № 1687-III гранична чисельність співробітників апарату була встановлена в кількості 900 штатних одиниць. Для порівняння: апарат парламенту Великобританії становить 1609 працівників (1280 у Палаті громад і 329 у Палаті лордів), апарат Бундестагу ФРН - 2500 працівників (адміністрація – 2500, особистий апарат депутатів – 3500), апарат Національних Зборів Франції – 5054 працівники (2694 помічників депутатів і 2360 державних службовців), апарат Конгресу США – 27 000 працівників (з яких особистий персонал у Палаті представників – 7 278, у Сенаті – 4294). [\[8\]](#)

Згідно з Постановою Верховної Ради України № 1678-III від 20 квітня 2000 р. “Про структуру апарату Верховної Ради України” [\[9\]](#) парламентський апарат складається з наступних структурних підрозділів:

- Керівництво апарату;

- Секретаріат Голови Верховної Ради України;

- Секретаріат Першого заступника Голови Верховної Ради України;

- Секретаріат заступника Голови Верховної Ради України;

- Секретаріати комітетів, депутатських фракцій, груп;

- Головне науково-експертне управління;

- Головне юридичне управління;

- Головне управління документального забезпечення;

- Головне організаційне управління;

- Інформаційне управління;

– Управління комп'ютеризованих систем;

– Управління по зв'язках з місцевими органами влади і органами місцевого самоврядування;

– Управління забезпечення міжпарламентських зв'язків;

– Управління кадрів;

– Відділ зв'язків з органами правосуддя;

– Відділ контролю;

– Відділ з питань звернень громадян;

– Перший відділ;

– Сектор мобілізаційної роботи;

– Управління справами.

У сфері правового та наукового забезпечення на апарат Верховної Ради України покладаються наступні **завдання:**

- підготовка матеріалів, пов'язаних з розробкою законопроектів і законодавчих пропозицій;

- розробка або участь в розробці, за дорученням керівництва Верховної Ради України, проектів законодавчих актів, актів комітетів і комісій Верховної Ради України;

- експертиза законопроектів, що вносяться до Верховної Ради України суб'єктами права законодавчої ініціативи, організація наукової експертизи в наукових установах; експертиза актів законодавства щодо їх відповідності Конституції і законам України;

- участь у доопрацюванні проектів законодавчих актів після першого, другого і наступних читань;

- візування законопроектів, що подаються на розгляд Верховної Ради України у другому та наступних читаннях;

- здійснення контролю за підготовкою проектів законів та інших актів Верховної Ради України щодо їх юридичного і редакційного оформлення;

- подання наукової та правової допомоги комітетам і комісіям Верховної Ради України в підготовці законопроектів, консультування народних депутатів України з цих питань; організація систематизованого обліку законодавства;

- підготовка відповідних довідкових та науково-аналітичних матеріалів з питань, що розглядаються Верховною Радою України;

- здійснення аналізу практики застосування чинного законодавства з метою його вдосконалення та сприяння реалізації функції парламентського контролю Верховною Радою України та її органами;

- оцінка макроекономічної політики та бюджету, податкового законодавства, визначення наслідків внесення змін і доповнень до чинного законодавства з цих питань;

- розробка на основі аналізу практики застосування законодавства України прогнозів розвитку його відповідних галузей;

- здійснення взаємовідносин з органами правосуддя щодо відповідності актів Верховної Ради України Конституції України та законам України;

- забезпечення представництва Верховної Ради України в Конституційному Суді України та інших судових органах при розгляді справ;

- підготовка наукових висновків з питань європейської інтеграції та міжнародних відносин;

- встановлення та розвиток зв'язків з відповідними службами парламентів зарубіжних країн з питань парламентського права, розвитку і вдосконалення законодавства, законопроектної роботи, обміну досвідом; підготовка узагальнюючих матеріалів і пропозицій для Верховної Ради України;

- здійснення експертизи пропозицій Президента України щодо прийнятих Верховною Радою законів;

- роз'яснення положень законодавства за зверненнями народних депутатів України, органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, окремих громадян;

- підготовка за дорученням керівництва Верховної Ради України висновків з окремих правових питань.

На апарат Верховної Ради України також покладаються істотні **завдання у сфері організаційного забезпечення роботи парламенту**

:

– організаційне забезпечення реалізації Верховною Радою України своїх конституційних повноважень;

– реєстрація законопроектів, внесених на розгляд Верховної Ради України суб'єктами права законодавчої ініціативи, ведення бази даних та контроль за їх проходженням у комітетах і комісіях Верховної Ради України;

– підготовка за пропозиціями суб'єктів права законодавчої ініціативи та комітетів і комісій Верховної Ради України проектів зведених перспективних і поточних планів законотворчої роботи Верховної Ради України, проектів порядку денного сесії та розкладів пленарних засідань Верховної Ради України, аналітичних матеріалів про стан їх реалізації;

– забезпечення діяльності комітетів і комісій Верховної Ради України та подання їм організаційно-інформаційної і консультативно-методичної допомоги в процесі розробки та опрацювання внесених на розгляд законопроектів, оформленні прийнятих законів, постанов, а також забезпечення взаємодії комітетів Верховної Ради України в процесі законотворення;

– організаційно-методичне забезпечення роботи зареєстрованих у Верховній Раді України депутатських фракцій і груп;

– сприяння налагодженню взаємодії з питань законотворчої роботи комітетів Верховної Ради України, депутатських фракцій і груп з Адміністрацією Президента України, Кабінетом Міністрів України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, науковими і громадськими організаціями, органами місцевого самоврядування;

- подання консультативної та організаційної допомоги народним депутатам України, комітетам і комісіям Верховної Ради України у виконанні планів законотворчої та контрольної роботи, доопрацюванні законопроектів;

- методичне і організаційне забезпечення підготовки та проведення пленарних засідань Верховної Ради України, засідань комітетів і комісій Верховної Ради України;

- забезпечення народних депутатів України законопроектами та інформаційними матеріалами з питань, що вносяться на розгляд Верховної Ради України;

- облік та узагальнення пропозицій і зауважень, висловлених при обговоренні законопроектів та інших питань на сесіях Верховної Ради України, а також пропозицій і зауважень, що надходять до проектів актів, опублікованих для всенародного обговорення;

- забезпечення разом з відповідними комітетами, депутатськими фракціями і групами підготовки “Днів Уряду України” та парламентських слухань у Верховній Раді України;

- організація системи навчання і стажування народних депутатів України, забезпечення взаємодії депутатських фракцій і груп з комітетами у цих питаннях;

- здійснення взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування у підготовці питань, що вносяться на розгляд Верховної Ради України, її комітетів і комісій;

- подання організаційно-методичної допомоги місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у здійсненні заходів щодо підготовки та проведення виборів народних депутатів України і виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів, референдумів; підготовка та узагальнення інформацій про хід виборчих кампаній, підсумки виборів та місцевих референдумів;

- підготовка матеріалів, пов'язаних з вирішенням питань адміністративно-територіального устрою України, ведення автоматизованої системи “Адміністративно-територіальний устрій України”;

- організація обліку даних про кількість і склад територіальних громад та органів місцевого самоврядування, подання їм методичної допомоги;

- участь в організації контролю за реалізацією законів та інших актів Верховної Ради України та її органів;

- підготовка відповідних аналітичних матеріалів про стан виконання доручень, що містяться в актах Верховної Ради України та її органів;

- організація контролю за дотриманням термінів розгляду запитів народних депутатів України та виконання доручень, що містяться в актах Верховної Ради України, а також даних на її засіданнях комітетам і комісіям Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, міністерствам і відомствам України;

- організаційне забезпечення проведення у Верховній Раді України нарад, зустрічей та інших заходів;

- організація прийому громадян, розгляд їх пропозицій, заяв і скарг, що надходять до Верховної Ради України та її органів, вивчення і узагальнення питань, які порушуються громадянами у зверненнях, внесення пропозицій щодо їх вирішення;

- організаційне забезпечення планування та проведення мобілізаційної підготовки у Верховній Раді України на особливий період та на випадок стихійного лиха, аварій та катастроф у мирний час.

Значною є роль апарату Верховної Ради України і **в сфері документального**

забезпечення діяльності парламенту та його органів:

- документальне обслуговування Верховної Ради України, її комітетів і комісій, депутатських фракцій і груп;
- ведення протоколів і стенограм засідань Верховної Ради України, нарад, прес-конференцій та інших заходів;
- забезпечення правильності оформлення та своєчасності проходження документів в апараті; приймання і експедиційна обробка документів, аналіз, опрацювання та доставка службової кореспонденції адресатам; впровадження наукової організації роботи з документами в апараті Верховної Ради України;
- опрацювання, друкування і тиражування матеріалів та документів, пов'язаних з діяльністю Верховної Ради України;
- оформлення і розсилка в установленому порядку актів Верховної Ради України та її органів, забезпечення опублікування цих та інших офіційних матеріалів, інформацій про діяльність Верховної Ради України;
- організація підготовки до видання документів Верховної Ради України;
- підготовка стенографічних матеріалів засідань Верховної Ради України;
- організація ведення діловодства в апараті, облік, зберігання та забезпечення користування документами Верховної Ради України, її органів; комплектування архіву, підготовка документів та архівних справ для передачі їх в установленому порядку на постійне зберігання.

В умовах подальшої інформатизації державно-владної діяльності значно зростає кількість **завдань**, що покладаються на апарат Верховної Ради України **у сфері інформаційного та комп'ютерно-технологічного забезпечення**:

- забезпечення Верховної Ради України, її комітетів і комісій та народних депутатів України відповідною внутрішньою і міжнародною інформацією з правових, політичних, економічних, соціальних, інших проблем на основі сучасних методів і засобів обробки даних комп'ютерних мереж і телекомунікацій;
- формування та підтримання в належному стані інтегрованого банку даних, що забезпечує законотворчу та правозастосовчу діяльність, розробку проектів рішень з проблемних питань, пов'язаних із законодавчою діяльністю Верховної Ради України;
- організація, створення і забезпечення функціонування комп'ютеризованої інформаційної системи колективного користування, що охоплює законотворчий процес;
- інформаційно-технологічне забезпечення ведення пленарних засідань Верховної Ради України;
- методичне і технологічне супроводження комп'ютеризованої обробки проектів законів на всіх стадіях їх проходження у Верховній Раді України; ведення бази даних “Законотворення”;
- формування баз даних законів та постанов Верховної Ради України, забезпечення доступу до баз даних законодавчих актів зарубіжних країн;
- організація і проведення науково-дослідницьких та конструкторських робіт по створенню проблемно-орієнтованих комплексів і робочих місць у Верховній Раді України, удосконалення системи правової інформації, участь в реалізації завдань правової інформатизації України;

– організація і здійснення інформаційно-бібліотечного забезпечення діяльності Верховної Ради України.

У сфері фінансового, господарського, матеріально-технічного та соціально-побутового забезпечення на апарат Верховної Ради України покладаються такі завдання:

– здійснення фінансування діяльності Верховної Ради України та структурних підрозділів її апарату відповідно до видатків, передбачених кошторисом витрат на здійснення повноважень Верховної Ради України;

– здійснення в межах наявних коштів матеріально-технічного забезпечення діяльності Верховної Ради України;

– здійснення оперативного управління державним майном, що забезпечує діяльність Верховної Ради України;

– забезпечення в установленому порядку соціально-побутових та житлових умов народних депутатів України, працівників апарату Верховної Ради України;

– забезпечення діяльності Верховної Ради України необхідними засобами зв'язку та іншими засобами оргтехніки;

– здійснення господарського обслуговування Верховної Ради України.

Розв'язання цих та інших завдань здійснює Управління справами апарату, яке є юридичною особою, має свою печатку, самостійний баланс, поточні бюджетні та інші рахунки в банківських установах. У віданні Управління справами Верховної Ради України знаходяться автобаза, диспетчерські пункти, три готелі, комендатура, бюро перепусток, пожежна частина, квиткові каси, медпункт, поштове відділення Київ-19, зали офіційних

делегацій в аеропортах і на залізничному вокзалі.

До інших функцій апарату Верховної Ради України належать:

– встановлення зв'язків із засобами масової інформації, організація висвітлення діяльності Верховної Ради України та її органів;

– підготовка і поширення матеріалів про діяльність Верховної Ради України; акредитація кореспондентів українських і зарубіжних засобів масової інформації, організація і проведення прес-конференцій, зустрічей та інших заходів;

– розробка пропозицій щодо розвитку зв'язків з парламентами зарубіжних країн і міжпарламентськими організаціями;

– розробка планів міжпарламентського обміну і проведення організаційних заходів щодо їх реалізації, забезпечення членів делегацій Верховної Ради України, груп народних депутатів України, які виїжджають за кордон, відповідними матеріалами і документами;

– забезпечення ділових зв'язків з дипломатичними місіями в Україні та представництвами України за кордоном, організація перекладу в ході зустрічей, переговорів з іноземними партнерами, а також переклад документів, повідомлень і листів, що надходять до Верховної Ради України іноземною мовою;

– організація прийомів у Верховній Раді України парламентських делегацій, політичних діячів та дипломатичних представників іноземних держав, представників міжнародних організацій;

– підготовка матеріалів і пропозицій з питань зовнішньополітичної діяльності Верховної Ради України;

– організація та здійснення роботи по кадровому обслуговуванню народних депутатів України, їх помічників-консультантів, працівників апарату, забезпечення виконання положень Закону України “Про державну службу”; підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів з кадрових питань;

– облік військовозобов’язаних і призовників, бронювання військовозобов’язаних, виконання передбачених чинним законодавством заходів з військово-мобілізаційної підготовки і цивільної оборони;

– організація роботи по охороні державної таємниці.

Керівник апарату Верховної Ради України призначається на посаду і звільняється з посади Верховною Радою України за поданням Голови Верховної Ради України. Керівник апарату має перших заступників та заступників, які за його поданням призначаються на посаду і звільняються з посади Головою Верховної Ради України. Заступники Керівника апарату відповідно до визначених Керівником апарату обов’язків здійснюють керівництво дорученими ділянками роботи.

Керівники структурних підрозділів апарату, їх заступники, інші працівники апарату призначаються на посаду і звільняються з посади відповідно до Порядку добору, прийняття на роботу, переведення на іншу посаду та звільнення з роботи працівників апарату Верховної Ради України.

Керівник апарату Верховної Ради України:

– здійснює керівництво і координацію роботи структурних підрозділів апарату, відповідає за виконання покладених на апарат завдань;

– організує підготовку і проведення сесій Верховної Ради України, нарад у Голови Верховної Ради України; забезпечує плановість і ефективність у роботі структурних

підрозділів апарату; контролює реалізацію планів роботи і виконання визначених завдань;

– доповідає керівництву Верховної Ради України питання роботи апарату;

– візує підготовлені на підпис закони, постанови та інші акти Верховної Ради України; забезпечує офіційне опублікування відповідних актів, прийнятих Верховною Радою України;

– здійснює загальну політику щодо добору і розстановки кадрів в апараті, формування кадрового резерву:

– забезпечує роботу по організації навчання та підвищенню кваліфікації працівників апарату;

– затверджує професійно-кваліфікаційні характеристики та посадові інструкції працівників структурних підрозділів апарату, а також інші нормативно-правові акти, що регламентують діяльність апарату;

– розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

– видає розпорядження;

– представляє апарат у відносинах з державними органами, установами і організаціями, об'єднаннями громадян, зарубіжними установами і організаціями.

Керівники структурних підрозділів апарату:

- здійснюють керівництво діяльністю відповідних підрозділів і несуть відповідальність за виконання завдань, покладених на підрозділи; розподіляють обов'язки між працівниками, забезпечують організованість у роботі і додержання трудової та виробничої дисципліни; організують ведення діловодства;

- забезпечують виконання доручень керівництва Верховної Ради України та її апарату;

- доповідають керівництву Верховної Ради України, Керівнику апарату питання, підготовлені у відповідному підрозділі;

- беруть участь у нарадах у Голови Верховної Ради України, засіданнях комітетів і комісій Верховної Ради України;

- відповідають за добір, розстановку, підвищення кваліфікації та навчання працівників; забезпечують розробку професійно-кваліфікаційних характеристик та посадових інструкцій працівників, створення кадрового резерву;

- представляють відповідні підрозділи у Верховній Раді України, органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування.

Інші працівники апарату Верховної Ради України:

- забезпечують своєчасне і якісне виконання завдань відповідно до функціональних обов'язків, несуть за це відповідальність у порядку, передбаченому законом;

- виконують окремі завдання і доручення керівництва Верховної Ради України, апарату, підрозділу, а також безпосереднього керівника;

– у разі необхідності можуть бути присутні на засіданнях комітетів і комісій Верховної Ради України при розгляді питань, у підготовці яких вони брали участь;

– відповідно до законодавства України користуються правом знайомитися з матеріалами в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, а також одержувати від цих органів необхідні документи і матеріали для підготовки відповідних питань;

– мають право вносити керівництву апарату, відповідного підрозділу пропозиції з питань, що стосуються їх роботи.

На працівників апарату поширюється законодавство України про працю та державну службу. Вони зобов'язані виконувати Правила внутрішнього трудового розпорядку, інструкції по роботі з документами, підвищувати професійний рівень і ділову кваліфікацію.

Друкованим органом парламенту є газета “Голос України”. Згідно з Постановою Верховної Ради України від 2 червня 1999 р. № 708-XIV “Про газету Верховної Ради України “Голос України” від імені парламенту повноваження на видання газети “Голос України” (функції видавця) делеговані редакції газети “Голос України”, яка діє згідно з чинним законодавством України. Водночас цією постановою встановлено, що Управління справами Верховної Ради України представляє інтереси засновника газети “Голос України” в частині фінансового та матеріально-технічного забезпечення її видання.

Теоретичним, громадсько-політичним виданням у структурі апарату Верховної Ради України є журнал “Віче”. В основу його діяльності покладено участь у державотворчому процесі шляхом збирання, творення, редагування з метою надання (поширення) документально-методичної, науково-прогностичної та іншої інформації державним органам, установам, об'єднанням громадян, а також широким верствам населення України та за її межами. Згідно з Постановою Верховної Ради України від 6 березня 1996 р. № 82/95-ВР “Про Статут редакції журналу Верховної Ради України “Віче” (із змінами, внесеними згідно з Постановою Верховної Ради України № 491-XIV від 17.03.1999 р.) засновником журналу “Віче” є Верховна Рада України. Підготовку та випуск журналу Верховної Ради України “Віче” за дорученням засновника здійснює його редакція. Вона є юридичною особою, реєстрація якої здійснюється в установленому

чинним законодавством України порядку, має самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку, штамп, інші реквізити, необхідні для здійснення поставлених перед нею завдань.

Майно редакції є державною власністю, закріплене за нею на основі права оперативного управління, входить до складу майнового комплексу, що забезпечує діяльність Верховної Ради України. Джерелом формування майна, фонду оплати праці та інших видів фінансування редакції є кошти державного бюджету. Доходи від передплати, інших інформаційних послуг, погоджених із засновником і не заборонених законодавством України, спрямовуються на покриття видаткової частини кошторису редакції. Контроль та ревізію фінансово-господарської діяльності редакції здійснює Управління справами Верховної Ради України.

До набуття чинності постановою Верховної Ради України “Про структуру апарату Верховної Ради України” від 20 квітня 2000 р. структурними підрозділами парламентського апарату визнавались Інститут законодавства Верховної Ради України та Видавництво Верховної Ради України. Однак тепер Інститут законодавства Верховної Ради України функціонує як самостійний підрозділ при Верховній Раді України, а Видавництво Верховної Ради України - як самостійний госпрозрахунковий підрозділ, що забезпечує діяльність парламенту.

Інститут законодавства Верховної Ради України був створений у відповідності до Постанови Верховної Ради України від 22 жовтня 1992 р. “Про вдосконалення роботи Верховної Ради України” Постановою Президії Верховної Ради України від 7 жовтня 1994 р. Основними завданнями Інституту є участь у фундаментальних дослідженнях та здійснення прикладних досліджень у сфері державного будівництва, а також законопроектних робіт, координація участі наукових установ та інших організацій у законотворчій діяльності Верховної Ради України. Крім того на нього покладені завдання розробки проектів концепції розвитку законодавства України та програм законопроектної діяльності Верховної Ради України. Не менш актуальними проблемами, розв’язання яких теж покладено на нього, є здійснення порівняльних досліджень законодавства інших країн, а також пошук шляхів зближення національного законодавства із зарубіжним та міжнародним правом. За Положенням, Інститут має брати на себе і розробку найбільш важливих законопроектів та здійснення їх науково-правової експертизи, а також надання науково-методичної допомоги у здійсненні законодавчої та законопроектної діяльності парламентським комітетам.

Склад і структура Інституту законодавства постійно розвивається. Так, у 1995 р. в

Інституті працювало 35 чоловік, включно з усіма технічними кадрами, з них 15 чоловік – вчених-юристів [10]. Через два роки колектив Інституту нараховував вже понад 50 чоловік, серед яких 6 докторів і 14 кандидатів юридичних наук (а за штатним розписом мало бути взагалі 70 чоловік) [11]. Сьогодні в Інституті функціонує 7 наукових відділів, а саме: теорії і методології законотворчої діяльності та систематизації законодавства; державного будівництва; адміністративного та фінансового законодавства; цивільного та господарського законодавства; трудового і соціального законодавства; кримінального та виправно-трудоного законодавства; міжнародного та порівняльного законодавства. Крім того, в структурі Інституту є також функціональні підрозділи, які забезпечують його наукову діяльність.

[1] Див.: Закон України «Про Державний бюджет України на 1998 рік» // Офіційний вісник України. – 1998. – №3. – Ст.86.

[2] Протокол Центральної виборчої комісії про розподіл мандатів народних депутатів України у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі // Парламент України: Вибори-98: Інформ.-аналіт.вид. – Ч.1./ Редкол.: М.М.Рябець (голова) та ін. – К.: Центр. вибор. комісія, 1998. – С.595.

[3] Докладніше про можливості розподілу депутатських мандатів за пропорційною виборчою системою див.: Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Т.2 / Отв. ред. Б.А.Страшун. – М.: БЕК, 1995. – С.66-72.

[4] Сравнительное конституционное право / Ред. кол.: А.И.Ковлер, В.Е.Чиркин (отв.ред.), Ю.А.Юдин. – М.: Манускрипт, 1996. – С.527.

[5] Див.: Воронов М.М. Правові акти законодавчої влади в Україні: Автореф. дис...канд.юрид. наук: 12.00.02 / Національна юрид. академія України ім Я.Мудрого. – Х., 1997. – С.15.

[6] Осавелюк А.М. Вспомогательные государственные органы зарубежных стран: конституционно-правовой аспект. – М.: Юристъ, 1998. – С.100.

[7] Ющик О.І. Правова реформа: загальне поняття, проблеми здійснення в Україні. – К.: Інститут за-ства Верх. Ради України, 1997. – С.179.

[8] Комітети – основа діяльності законодавчих органів влади / Програма сприяння парламентам України. – К.: Заповіт, 1997. – С.78-79.

[9] Постанова Верховної Ради України “Про структуру апарату Верховної Ради України” від 20.04.2000 р. №1678-III // Офіційний вісник України. – 2000. - №17. – Ст.698.

[10] Опришко В.Ф. Інститут законодавства в структурі Верховної Ради // Законотворення - основна функція парламенту / Програма сприяння парламентам України. - К.: Заповіт, 1997. - С.107.

[11] Опришко В.Ф. Інститут законодавства Верховної Ради України та його місце у структурі апарату Верховної Ради України // Вісник Програми сприяння парламентам України. - 1997. - №2 (24). - 26 лютого.